

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
СТУДЕНТІВ І МАГІСТРАНТІВ
ФАКУЛЬТЕТУ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

ВИПУСК XIV

Полтава
2019

УДК 81:821(082)

Рекомендувала до друку вчена рада Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 06 від 26.12.2019 р.).

Редколегія:

Степаненко М. І. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, голова редколегії;

Баландіна Н. Ф. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Одеського національного політехнічного університету;

Ніколенко О. М. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри світової літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Лукаш Н. М. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Шрамко Р. Г. – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, відповідальний секретар

Рецензенти:

Дерев'янюк Л. І. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Куліченко А. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету

Філологічні студії: зб. наук. пр. студентів і магістрантів ф-ту філології та журналістики / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – Вип. XIV. – 120 с.

У збірнику вміщено наукові публікації з питань розвитку лінгвістики, української та світової літератури, методики навчання мови й літератури;

Для науковців, студентів гуманітарних закладів та всіх небайдужих до навчання й викладання мови та літератури.

УДК 81:821(082)

© автори статей, 2019

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019

ЗМІСТ

Benelanbar Maria (<i>scientific supervisor – Kulichenko A. K.</i>) LATIN AND GREEK NEUROLOGICAL TERMINOLOGY IN THE MEDICAL DISCOURSE (<i>in English</i>).....	4
Garcia Ganan Erick German (<i>scientific supervisor – Kulichenko A. K.</i>) MEDICAL TERMINOLOGY IN THE LITERARY DISCOURSE (BASED ON THE HARRY POTTER NOVELS by J. K. ROWLING) (<i>in English</i>).....	8
Lobanova Daria (<i>scientific supervisor – Kravchenko A. S.</i>) USING EUPHEMISMS IN BUSINESS LETTERS (<i>in English</i>).....	13
Глубока Альона (<i>науковий керівник – асист. Дейна Л. В.</i>) АКСІОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ АФЕКТОНИМІВ В ІНТИМНОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ В. СИМОНЕНКА.....	16
Горяйнов Герман Сергійович (<i>науковий керівник – доц. Орлова О. В.</i>) МОТИВ ПРИМИРЕННЯ В ПОВІСТІ М. В. ГОГОЛЯ «ЯК ПОСВАРИВСЯ ІВАН ІВАНОВИЧ З ІВАНОМ НИКИФОРОВИЧЕМ».....	23
Клименко Валерія (<i>науковий керівник – доц. Орлова О. В.</i>) ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	27
Кочура Тетяна Олександрівна (<i>науковий керівник – доц. Конєва Т. М.</i>) ІСТОРІЯ СВЯТИНИ РОДИНИ М. В. ГОГОЛЯ.....	35
Міщенко Дарина Вікторівна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ОСМИСЛЕННЯ ЧАСУ І ДОЛІ МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА У РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ПРИЛЕТІЛА ЛАСТІВОЧКА».....	42
Панівська Мілена ДЕВІЗИ НА МОНЕТАХ США І ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЇХ КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ	50
Перцева Юлія Олександрівна (<i>науковий керівник – доц. Конєва Т. М.</i>) НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ В ПОВІСТІ “НІЧ ПЕРЕД РІЗДВОМ” М. В. ГОГОЛЯ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ.....	56
Руденко Софія Валеріївна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ А. НІКУЛІНОЇ «СІЛЬ ДЛЯ МОРЯ».....	66
Рябокінь Інна Сергіївна (<i>науковий керівник – доц. Конєва Т. М.</i>) СПЕЦИФІКА ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОГО ГЕТЬМАНА В ПОЕМАХ ДЖ. Г. БАЙРОНА “МАЗЕПА” ТА В. СОСЮРИ “МАЗЕПА”: ІПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	72
Скорик Юлія (<i>науковий керівник – проф. Пахаренко В. І.</i>) СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ.....	82
Снітчук Дарія Володимирівна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ У РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР «ІНІЦІАЦІЯ».....	88
Солодка Лілія Олексіївна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) НАЦІОНАЛЬНА ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЗБІРКИ З. ДОНЧУКА «ДЕСЯТА».....	98
Солодка Лілія Олексіївна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) ПОШУК ІСТИНИ У НОВЕЛІ Г. КОСИНКИ «ФАВСТ»: ДО ПРОБЛЕМИ АЛЮЗІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ «ФАУСТОМ» Й.-В. ГЕТЕ.....	108
Шиш Марія Володимирівна (<i>науковий керівник – доц. Ленська С. В.</i>) РИСИ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ В ГУМОРЕСКАХ ОСТАПА ВИШНІ.....	114

LATIN AND GREEK NEUROLOGICAL TERMINOLOGY IN THE MEDICAL DISCOURSE

Benelanbar Maria, Morocco

Scientific supervisor – Alla Kulichenko,

PhD (Pedagogics), Associate Professor

Zaporizhzhia State Medical University

Department of Foreign Languages

The abstract deals with highlighting of the terms related to neurology and their origin. Besides, it reveals root elements denoting neuroanatomical and neurophysiological structures, neuropsychological phenomena.

Key words: *neurology, terminology, Latin terms, Greek terms, medical discourse.*

ЛАТИНСЬКА ТА ГРЕЦЬКА НЕВРОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Бенеланбар Марія

Науковий керівник – Куліченко Алла Костянтинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Запорізький державний медичний університет

Кафедра іноземних мов

Наукову розвідку присвячено неврологічним термінам та їхньому походженню. У праці, крім того, зосереджено увагу на твірних основах, пов'язаних із нейроанатомічними та нейрофізіологічними структурами, нейропсихологічними явищами.

Ключові слова: *неврологія, термінологія, латинські терміни, грецькі терміни, медичний дискурс.*

Neurology (Greek *neuron* – nerve and *logia* – science) is the medical science that deals with the study and treatment of disorders of

the nervous system. The nervous system is a complex, sophisticated system that regulates and coordinates body activities. It consists of two major components: *the central nervous system* with the brain and spinal cord, and *the peripheral nervous system*: all other neural elements, such as eyes, ears, skin, and other sensory receptors [2, p. 1].

Neurologists and doctors use a specific medical discourse that denotes written and spoken communication about healing, curing or therapy, and also an expression of illness and suffering. This discourse may be between doctors usually in a form of medical case reports, between the doctor and the patient or between the patients.

According to Y. Lysanets and O. Bieliaieva, the adequate use of the Latin and Greek terms in the medical discourse is an essential prerequisite of effective sharing of one's clinical finding with fellow researchers from all over the world. Moreover, it is highly important to draw the attention of future medical professionals to the Latin and Greek terms and expressions that are used in case reports most frequently [1, p. 8].

Our research is intended to show the terms related to neurology and their origin, whether any word is originated from Greek or Latin.

While studying the anatomical and clinical terms related to the nervous system we can see that the words are made up of prefixes (e.g.: a- – without, dys- – abnormal etc.), root elements (e.g.: neuro- – nerve, encephal- – brain etc.), and suffixes (e.g.: -oma – tumour, -itis – inflammation etc.).

In this research, we are highlighting root elements denoting neuroanatomical and neurophysiological structures, neuropsychological phenomena. Our classification is made due to the Latin and Greek root elements.

I. Latin root elements.

1. Root element *cerebr-*. It comes from the Latin word “cerebrum, i n” that is the large part of the brain containing the cerebral cortex also known as the grey matter. For example: *cerebralis, e* – something related to the cerebrum; *cerebrospinalis, e* – something belonging to the cerebrum and spinal cord; *cerebrovascularis, e* – something related to the blood supply of the cerebrum.

2. Root element *cerebell-*. The Latin word “cerebellum, i n” stands for the little brain, which is the soft ball sized structure at the base of the brain. For example: *cerebellaris, e* – something related to the cerebellum; *cerebellitis, itidis f* – inflammation of the cerebellum.

3. Root element *mening-*. The Latin word “meninx, ngis f” means meninges. They are three layers of cerebral protective tissue called “dura mater”, “arachnoid mater” and “pia mater”. For example: *meningitis, itidis f* – inflammation of the meninges; *meningomyelitis, itidis f* – inflammation of the spinal cord meninges; *meningoencephalitis, itidis f* – inflammation of the brain meninges; *meningioma, atis n* – tumour of meninges.

II. Greek root elements.

1. Root element *neur-*. The Greek terminoelement “neur-” denotes cord, in medicine it refers to the nervous system. For example: *neurologia, ae f* – the science of the nervous system; *neuritis, itidis f* – inflammation of the nerves; *neuropathia, ae f* – disease related to the nerves; *neuroma, atis n* – tumour of nerves; *neuroglia, ae f* – supporting cells that glue the nervous system together, they are associated with neurons but they are not nerve cells;

2. Root element *crani-*. It comes from the Latin word “cranium, i n” and the Greek word “kranion” that means “skull” in English. For

example: *craniotomia, ae f* – opening into the cranial cavity; *craniostenosis, is f* – a narrowing of the skull (it is a disorder where the fibrous sutures between the cranial bones prematurely fuse together so the brain can't grow properly).

3. Root element *encephal-*. The prefix *en-* means “inside” and *cephalo-* means “head”. For example: *encephalitis, itidis f* – an inflammation of the brain; *encephalopathia, ae f* – disease of the brain; *encephalomalacia, ae f* – softening of the brain tissue.

4. Root element *myel-*. The Greek word “myelo” (Latin: medulla spinalis) stands for the spinal cord. For example: *myelitis, itidis f* – inflammation of the spinal cord; *poliomyelitis, itidis f* – an inflammation of the grey matter of the spinal cord, this disease is caused by the poliovirus which leads to paralysis; *myeloneuritis, itidis f* – inflammation of the nerve tissue of the spinal cord.

So, having analyzed the neurological terms, we would like to conclude that it is evident that the Latin and Greek languages are of major importance in the medical field. Note that Latin and latinized Greek words are used during international communication between physicians in the medical discourse. Our classification dedicated to neurological terminology is made due to the frequent root elements of Latin (e.g. cerebr-, cerebell-, mening-) and Greek (e.g. neur-, crani-, encephal-, myel-) origin.

On the prospects of further scientific research, we are going to analyze metaphors indicating neuroanatomical and neurophysiological structures, neuropsychological phenomena.

REFERENCES

1. Lysanets Y.V., Bieliaieva O.M. (2018). The Use of Latin Terminology in Medical Case Reports: Quantitative, Structural, and

Thematic Analysis. *Journal of medical case reports*. 2018. Vol. 12(1). № 45. P. 1–10. doi:10.1186/s13256-018-1562-x.

2. Neurology. URL: [//www.mukpublications.com/resources/Neurology%20book.pdf](http://www.mukpublications.com/resources/Neurology%20book.pdf) (Last accessed: 06.03.2019).

**MEDICAL TERMINOLOGY IN THE LITERARY DISCOURSE
(BASED ON THE HARRY POTTER NOVELS BY J. K. ROWLING)**

Garcia Ganán Erick German, Ecuador
Scientific supervisor – Alla Kulichenko,
PhD (Pedagogics), Associate Professor
Zaporizhzhia State Medical University
Department of Foreign Languages

The abstract deals with the analysis of Latin and Greek terms from the Harry Potter novels by J. K. Rowling that contain words within the medical field. Thus, there are two groups of medical terminology: of Latin origin and of Greek origin.

Key words: *medical terminology, literary discourse, Latin terms, Greek terms, the Harry Potter novels.*

**МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ЛІТЕРАТУРНОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ ЦИКЛУ РОМАНІВ ДЖ. К. РОУЛІНГ
ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА)**

Гарсія Ганан Ерік Херман
Науковий керівник – Куліченко Алла Костянтинівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Запорізький державний медичний університет
Кафедра іноземних мов

Наукову розвідку присвячено аналізу латинських та грецьких медичних термінів із циклу творів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера. Так, у праці представлено дві групи медичної термінології: латинського та грецького походження.

Ключові слова: *медична термінологія, літературний дискурс, латинські терміни, грецькі терміни, цикл романів про Гаррі Поттера.*

Pascual Suárez M. P. states that “literary discourse is described as processes and representation where users of the language are applied word by word, sentence-by-sentence, production strategies or comprehension. In order to share as much knowledge as possible, since its main function is to communicate or exhibit something but with the main objective of persuading” [2, p. 16].

According to A. Nemyka and A. Peshkov “in works of fiction, there is a definite tendency that a medical term is semantically transformed, becomes a trope, that is connected with a writer’s artistic method (critical realism, social realism, postmodernism) and individual style. Medical terms are included in the verbal-semantic level of writer’s linguistic personality that is represented in the selection of terms, the lexical content of subject groups, and in the methods of semantic transformation of terms. On the lingo-cognitive level terms are means of disclosing the writer’s ideological intention. All these points determine a special place of a term in the creation of an artistic view of the world” [7, p. 251].

There are novels with medical terminology in Greek or Latin. For example: “Frankenstein; or, The Modern Prometheus” (1818) by M. Shelly, “At the Pharmacy” (1885) by A. Chekhov, the Harry Potter Novels (1997 – 2007) by J. K. Rowling, etc.

The first J. K. Rowling’s book about Harry Porter was published 22 years ago and became a bestseller. There is a masterful combination of

reality and fantasy. J. K. Rowling states: “It is important to remember that we all have magic inside us” [6]. This is one of the most famous phrases addressed to her faithful readers, which has captivated them with each of the novels throughout all these years.

Our research is designed in order to analyze Latin and Greek terms from the Harry Potter novels by J. K. Rowling that contain valuable and interesting words within the medical field. In most cases, they are magic spells – special words used in the imperative form and directed to the certain object or a person. Thus, due to our classification, there are two groups of medical terminology:

- medical terminology of Latin origin;
- medical terminology of Greek origin.

I. Medical Terminology of Latin origin.

Vulnera Sanentur. The wounds can be healed. *Vulnus, eris n* – wound, *sano, āre v* – to heal. “... Snape wiped the residue from Malfoy’s face and repeated **vulnera sanentur**. Now the wounds seemed to be knitting” [3].

Immobilus. It makes a living being stop. *Immobilis, is* – immovable. “...immobilizing two pixies at once with a clever **immobilus** and stuffing them back into their cage” [4].

Homorphus. It is a form of man. Lat. *homo, inis m* – man; Gr. *morph* – specimen, form). “...– I then screwed up my remaining strength and performed the immensely complex **Homorphus** – he let out a piteous moan ...” [4].

Mobilicorpus. It is a moving body. *Mobilis, is m* – movable, *corpus, oris n* – body. “Then he murmured, **Mobilicorpus**. As though invisible strings were tied to Snape’s wrists, neck and knees he was pulled into a standing position...” [5].

Ferula. It improves health condition. *Ferula, ae f* – rod, fennel. “He hurried over to Ron, bent down, tapped Ron’s leg with his wand and muttered **Ferula**. Bandages spun up Ron’s leg, strapping it tightly to a splint” [5].

Oculus reparo. Eyeglasses are repaired. *Reparo, āre* – to repair, *oculus, i m* – eye. “Mr. Weasley took Harry’s glasses, gave them **a tap of his wand** and returned them, good as new” [4].

II. Medical Terminology of Greek origin.

Anapneo. It clears the airways of a person who is choking. *Αναπνέω* – to breathe. “...he swallowed too fast, turned purple and began to choke. **Anapneo**, said Slughorn calmly, pointing his wand at Belby, whose airway seemed to clear at once” [3].

Episkey. It heals wounds or fractures. *Επισκευή* – to repair. “**Episkey**, said Tonks. Harry’s nose felt very hot, then very cold. He raised a hand and felt it gingerly. It seemed to be mended” [3].

After having analyzed the mentioned terms, in conclusion, we can say that it is very pleasant because when we reading these fragments of the novels, not only we do enrich our minds and hearts, but we unconsciously take medical knowledge [1]. Literary discourse related to the fantastic novels could be minimized as the correct usage of Latin and Greek terms for nothing but producing an interest of going behind the vocabulary used in the books due to the curiosity that some terms can cause in them.

In future, we are going to highlight the Latin medical terminology in “Frankenstein; or, The Modern Prometheus” (1818) by M. Shelly.

REFERENCES

1. Parla L. El Latin y Harry Potter. URL: <http://latiniparla-latiniparla.blogspot.com/2011/05/el-latin-y-harry-potter.html> (Last accessed: 10.03.2019).

2. Pascual Suárez M.-P., Colado Tofdesillas M. El discurso literario, propuesta teórica y sistematización: entre planos y voces. *Revista de Literatura*. 2013. Vol. LXXV. № 149. P. 15–42.

3. Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince. 2005. URL: http://www.greylib.su/?category=englishengkids&altname=ves_harri_potter_na_angliiskom_all_harry_potter_books (Last accessed: 12.03.2019).

4. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets. 1998. URL: http://www.greylib.su/?category=englishengkids&altname=ves_harri_potter_na_angliiskom_all_harry_potter_books (Last accessed: 15.03.2019).

5. Rowling J. K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban. 1999. URL: http://www.greylib.su/?category=englishengkids&altname=ves_harri_potter_na_angliiskom_all_harry_potter_books46 (Last accessed: 20.03.2019).

6. Quotes and Various Passages of the Fabulous, Lovely, and Awesome J.K. Rowling. *Harry Potter Realm of Wizardy* : web-site. URL: http://www.harrypotterrealm.com/mn_quotes_jkr.html (Last accessed: 07.03.2019).

7. Немыка А. А., Пешков А. Н. Термины в языке художественной литературы: теоретический, функциональный и лингводидактический аспекты. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2015. Том 7. № 5. Часть 2. С. 250–253.

USING EUPHEMISMS IN BUSINESS LETTERS

Lobanova Daria Serhiivna

Scientific supervisor – Anna Kravchenko

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of English and German Philology

In this paper, the author highlights the importance of the usage of euphemisms in business letters. The use of euphemism will strengthen the communication between people and provide a healthy atmosphere of the letter.

Keywords: *euphemisms, business letters, communication, formal words.*

ВИКОРИСТАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ У ДІЛОВОМУ ЛИСТУВАННІ

Лобанова Дар'я Сергіївна

студентка групи Ін (а/н) – 28

Науковий керівник – Кравченко Анна Сергіївна,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра англійської та німецької філології

У роботі автор наголошує на важливості використання евфемізмів у діловому листуванні. Використання евфемізму зміцнить зв'язок між людьми й забезпечить здорову атмосферу листа.

Ключові слова: *евфемізми, ділові листи, спілкування, формальні слова.*

Words are used as tools to express thinking and emotions. Business letters belong to formal letters with many formal words. However, excessive formal words may make people feel hard, rigid, overcautious and dull towards the letter. Good business letters should

devote particular care to the selection of words. Abundant use of euphemism will create good atmosphere and strengthen the communication between both sides.

In business letter, frequent use of grateful and appreciative sayings can enhance the degree of politeness to make the other side feel warm, happy and satisfied. In this way, euphemism can truly play a role of lubricant [2, p. 226].

(1) We highly appreciate your kind cooperation.

(2) Thank you for your quotation of July 24 for 1000 tons of oil.

(3) We are extremely grateful to you.

The words “appreciate, thank and grateful” above not only give expression to the basic meaning of the sentence, but also transfer the happy mood of writer so that it can make the other side feel the same. However, it should be noticed that the abuse of praising words may have opposite results, making people feel insincere.

Vague words are a kind of decent euphemism. If they are used appropriately, the effect of trading cooperation will be doubled. Under pleasant situation, it can help to reinforce the degree of praise and gratefulness; under unpleasant situation, it can help to make words sound less unpleasant so that the receiving side will not feel shamed or embarrassed.

(4) We were very pleased to receive your order NO.23 for TV.

(5) We regret to say that we cannot accept your offer, as your price found on the high side.

“Very” in E.g. 4 proves that the grateful emotion is not enough to say out. “Regret” in E.g. 5 not only expresses the meaning of their unwillingness to the price, but also avoids direct refusal. These two vague words make the letter more joyful.

Most of the time modal verbs can be used to show politeness in requirement, request and suggestion in business letters [3, p. 128]. When the present tense is needed, the past tense of modal verbs such as “should”, “could” and “might” can make the tone more relaxed and acceptable, and consequently realizing ideal business communication.

(6) It would be appreciated if you could forward samples to us.

“Would” in E.g. 6 expresses the gratefulness of the writer. It could not be better if samples can be forwarded, while if not, it is all right all the same. Besides, the writer should correctly use every modal verb according to the degree of politeness and different situation.

Basic words and spoken words are always replaced with meaningful written words, such as “tell” which is replaced with “inform”, “sent” which is replaced with “dispatch”, “wrong packing” which is replaced with “improper packing”, and “bad quality” which is replaced with “inferior quality”. These written words make the expression of business letters more appropriate.

(7) The broken glass was attributed to improper packing.

In E.g. 7, the reason of the worn glass is caused by wrong packing. Instead of unfriendly reproaching to the quality of packing materials or packing methods, the writer uses a more mild word “improper”. This kind of way does not make the other side feel ashamed, in fact, it shows preciseness and consideration. At the same time, it implies that the mistake does not affect their business relationship, which helps to push the success of cooperation.

The foremost reason for the usage of euphemisms in the foreign business letter is to communicate with clients more smoothly, so as to reach the expected result. Generally, euphemism can be applied to the refusal, request and dissatisfaction.

Business letters is the conventional method of business communication. How to refuse the demand of clients is a problem. It not only needs to reject the adverse demand of clients but also retain clients [1, p. 134].

(8) We are afraid that your price is not appropriate for this kind of good, but we may recommend you another kind of goods for the price you asked.

If the other side is asked to accept or have some action towards the request, there must be loss existed. In order to make the loss more acceptable to the other side, polite and tactful expression are always needed, thus a relatively polite way.

Criticism, warning, reproach and rebuke, which are conflicting to social function, are in fact impolite [1, p. 134] If such messages are needed to be accepted and the writer wants to achieve an expected communication goal, it requires quite high politeness.

REFERENCES

1. Chen L. A rustic opinion on euphemism in business letters / L. Chen // Profession. – 2011. – 2 (3). – P. 133–134.
2. Chen X. Social function and application of euphemism in business letters / X. Chen // China Business and Trade. – 2011. – P. 226–227.
3. Gu N. Discussion on euphemistic expression in business English / N. Gu // Shanxi Technology. – 2011. – P. 128–130.

АКСІОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ АФЕКТОНІМІВ В ІНТИМНОМУ ЕПІСТОЛЯРІЇ В. СИМОНЕНКА

Глубока Альона Вікторівна,

студентка групи У(а)–32

Науковий керівник – Дейна Людмила Володимирівна,

кандидат філологічних наук, асистент

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української мови

У статті проаналізовано аксологічно-семантичну специфіку афектонімів в інтимному епістолярному дискурсі Василя Симоненка. З'ясовано, що для утворення таких конструкцій автор послуговується лексемами й словосполученнями з узуальним позитивним, негативним та нейтральним значенням, які набувають контекстуального позитивного забарвлення в досліджуваних листах.

Ключові слова: афектоніми, демінутиви, епістолярій, звертання, лист.

AXIOLOGICAL PARAMETERS OF AFFECTONYMS IN THE INTIMATE EPISTOLARY OF V. SYMONENKO

Hluboka Alona

Scientific supervisor – Liudmyla Deina,

PhD (Linguistics), Assistant

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of Ukrainian Language

The article presents the analysis of the axiological-semantic specificity of affectonyms in the intimate epistolary discourse of Vasyl Symonenko. As a result of the research it was determined that to create such constructions, the writer resorts to lexemes and phrases with the usual positive, negative and neutral meanings, which acquire a contextual positive coloring in the letters that were in the focus of the research.

Key words: affectonyms, deminutives, epistolary, appeal, letter.

Епістолярій загалом і письменницький зокрема повсякчас привертає увагу лінгвістів та літературознавців, оскільки саме в листах (нередагованому, спонтанному, щирому тексті) чи не найяскравіше оприявнюється душевна глибина, тонкощі світогляду, мовомислення, специфіка ідіостилю автора. Нерідко листи стають і своєрідною творчою робітнею майстра пера, фіксуючи нові ідеї, несподівані образи та граматичні новотвори, вражаючи своєю невимушеністю, природністю, невідповідністю, необдуманими фразами.

Посідаючи особливе місце у творчості митців, «письменницький лист несе в собі життя особистості. Без епістолярної творчості уявлення про митця неминуче буде неповним, а то й викривленим», – влучно зазначає В. І. Кузьменко [3, с. 257]. Однак найбільшою відвертістю позначені інтимні листи, у яких письменник щиро розкриває таїну власної душі.

З-поміж нині опублікованих письменницьких листів на особливу увагу заслуговує епістолярій Василя Симоненка, адресований дружині Людмилі, тому що він є унікальним джерелом дослідження витоків непересічної майстерності автора, становлення його художнього стилю. Адже Василь Симоненко є одним із корифеїв когорта шістдесятників, його справедливо називають «витязем молоді української поезії» (О. Гончар), голосом епохи, символом національного пробудження, «аби він прожив більше, то був би, як Шевченко» [1].

Аналізовані листи репрезентують органічний для В. Симоненка ідіостиль: його висловлювання водночас прості й лаконічні, але глибоко емоційні та образні. У власному епістолярії митець дотримується традиційної форми листа: звернення до

адресата (*Вітаю тебе, Люсю¹; Салют; Добрий день*), основна частина (зазвичай коротко розповідає про себе та рідних, ділиться враженнями, веде розмову з коханою), закінчення (прощаючись з коханою, використовує оригінальні форми прощання: *Цілую в носа; Гуд бай; Передаю кошик поцілунків; Цілую твої маленькі ручки, ті самі, якими ти рибу чистила*).

Однією з найяскравіших лінгвостилістичних рис інтимного епістолярю В. Симоненка є афектоніми – «апелятиви, які виступають як синонімічні, вторинні, образні назви об'єкта/суб'єкта кохання в ситуаціях особливої приязні, інтимної, душевної близькості в стосунках між хлопцем і дівчиною, чоловіком і жінкою, тобто між особами, яких пов'язують любовні почуття» [3, с. 261].

Здебільшого афектоніми покликані експлікувати виразно позитивний зміст, позаяк є невід'ємним елементом комунікативного акту між людьми, що перебувають у близьких стосунках. При цьому значеннєве наповнення окремих складників афектонічних конструкцій може бути неоднорідним. У листах Василя Симоненка до дружини Людмили Півторадні умовно виокремлюємо три аксіологічні групи афектонімів, компонентами яких є лексеми з різним оцінним забарвленням:

- 1) ті, що мають узуальне позитивне маркування;
- 2) ті, що репрезентують традиційно негативну семантику;
- 3) ті, що поза контекстом мають нейтральне значення.

Найбільшу групу формують афектоніми, виражені словами й словосполученнями з узуально позитивним змістом. 3-поміж них

¹Тут і далі приклади подано за виданням: *Симоненко В. Листи до Л. П. Півторадні – майбутньої дружини поета // Симоненко В. А. : у 2 т. – Т. 1 : Поезії. Казки. Байки. 3 неопублікованого. Проза. Літературні статті. Сторінки щоденника. Листи / В. Симоненко ; упоряд. Г. П. Білоус, О. К. Лищенко. – Черкаси : Брама-Україна, 2004. – С. 368–382.*

одними з найпродуктивніших є конструкції з компонентом-ад'єктивом *маленька* (*крихітна, манюня*). Наприклад: *цілую мою маленьку Люсю; моя маленька дівчинко; мою крихітну Малюсю; моя манюня мамо*. Специфіка цих лексем полягає в тому, що вони адресовані дорослій людині, а це «певною мірою прирівнює її до дитини, підтекст, укладений мовцем в апелятиви, можна описати так: “ти той, про кого хочу дбати, кого прагну оберігати”. Оскільки риса захисника притаманна більше чоловікам, то природно, що саме чоловіки найчастіше вживають ці афектоніми у звертанні до жінки» [4, с. 81].

Ще одним важливим складником у досліджуваних конструкціях-афектонімах є позитивно забарвлені ад'єктиви, на зразок *чарівна, мила*, які повсякчас виконують функцію інтенсифікації в апелятивах інтимно-особистого, зменшено-пестливого значення: *мила моя дівчинко; чарівна дружинонько*.

На окрему увагу заслуговують афектоніми, репрезентовані варіативними антропонімами – формами імені Людмила. З-поміж них натрапляємо на узвичаєну варіацію – *Люся* [5, с. 155]. Однак найвиразнішими в аналізованих листах є низка оказіональних неологічних афектонімів-демінітивів *Малюся* (*Малюсічка, Малюсик*), утворених поєднанням основ вище описаних лексем *маленька* і *Люся*. Сукупність варіацій імені коханої органічно доповнюють номени *Люсьок*, що має грайливо-гумористичний відтінок, та *Люсьєн* – антропонім іншомовного походження, що набуває контекстуального грайливо-піднесеного відтінку.

Окреме місце в описуваній групі позитивно маркованих афектонімів посідають класичні демінутивні субстантиви, утворені

традиційним для цього виду похідних слів суфіксальним способом: *кнопочко, мамцю, малеча, дівчинко, дружинонько*.

Помітно менш продуктивну групу афектонімів формують конструкції із компонентами, що мають узуальне негативно-оцінне значення, але оказіональне (у контексті Симоненкового епістолярного дискурсу) – позитивно-оцінне. Наприклад: *вредне дівча; соплива дівчинко; я люблю мою маленьку грішницю; моя маленька вертихвістко; порося ти*. Лексеми *вредне, соплива, грішницю, вертихвістко, порося* традиційно репрезентують негативне ставлення автора до повідомлюваного, однак у дискурсі інтимних листів, на тлі любовних стосунків між адресатом та адресантом вони набувають позитивного маркування з іронічно-поблажливим відтінком.

Під час аналізу епістолярію Василя Симоненка привертають увагу афектоніми, утворені за допомогою лексем із нейтральним емоційно-оцінним забарвленням, однак у листах, звертаючись до коханої, письменник трансформує їхнє значення в позитивне завдяки поєднанню з іншими лексемами зі знаком «+» або підкреслюючи таку семантику пре- або постконтекстом. За допомогою таких афектонімів майстер пера увиразнює: 1) яскраві риси характеру коханої: *маленький тигре; смугаста*; 2) гіперболізовану пошану до володарки його серця: *сеньоро (Синьйора); кланяюсь моїй маленькій господині*; 3) роль Людмили в їхніх стосунках: *жінко моя мила; моя манюня мамо*.

Специфічна комунікативна ситуація листування безпосередньо впливає на семантику використаних у листах лексем та синтаксичних конструкцій. Безперечно, простежуємо такий вплив і під час аналізу афектонімів як невід'ємного

складника інтимного епістолярію. Василь Симоненко в листах до майбутньої дружини, звертаючись до неї, послуговується одиницями з різним узуальним аксіологічним наповненням: позитивним, негативним і нейтральним. Проте в епістолярному глибоко особистісному контексті всі вони набувають яскравого позитивного забарвлення, репрезентуючи любовні стосунки між комунікантами, употужнюючи грайливу та ніжну тональність листів.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Аби він прожив більше, то був би, як Шевченко», – Микола Сніжко про Василя Симоненка [Електронний ресурс] // LiveJournal. – 2013. – 27 груд. – Режим доступу: <https://ua.livejournal.com/1048405.html> (дата запиту: 21.03.2019). – Назва з екрана.
2. Григораш С. М. Лексика інтимної сфери життя людини (номінації осіб): структурно-семантичні особливості / С. М. Григораш // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Філологічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. – Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2013. – Вип. 6 (72). – С. 261–265.
3. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років ХХ ст. / Володимир Іванович Кузьменко. – К., 1998. – 305 с.
4. Мокляк О. І. Лінгвопрагматичні характеристики українських афектонімів : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Оксана Іванівна Мокляк; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2015. – 283 с.

5. Скрипник Л. Г. Власні імена людей : слов.-довід. / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська ; ред. В. М. Русанівський; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – 3-тє вид., випр. – Київ: Наук. думка, 2005. – 334 с. : іл.
6. Чухліб Т. Лінгвостилістика інтимного епістолярію Василя Симоненка) / Т. Чухліб, Л. Скуратівська [Електронний ресурс] // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2017. – Вип. 36. – С. 80–86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvnz_2017_36_15 (дата запиту: 20.03.2019). – Назва з екрана.

**МОТИВ ПРИМИРЕННЯ В ПОВІСТІ М. В. ГОГОЛЯ
«ЯК ПОСВАРИВСЯ ІВАН ІВАНОВИЧ З ІВАНОМ
НИКИФОРОВИЧЕМ»**

Горайнов Герман Сергійович,

студент групи Ін (а/н) – 28

Науковий керівник – Орлова Ольга Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра світової літератури

У статті розглянуто мотив примирення як опозицію до мотиву ворожнечі в повісті М. В. Гоголя «Як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем». Запропоновано аргументи щодо нереалізованості теми примирення між головними героями на підставі текстуального аналізу.

Ключові слова: *повість, збірка, мотив, сюжет, кульмінація.*

**MOTIVE OF RECONCILIATION IN M. V. GOGOL'S STORY
«THE TALE OF HOW IVAN IVANOVICH QUARRELED
WITH IVAN NIKIFOROVICH»**

Horiainov Herman Serhiiovych

Scientific supervisor – Olha Orlova,

PhD (Literature), Associate Professor

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of World Literature

The article considers the motive of reconciliation as an opposition to the motive of enmity in M. V. Gogol's story "The Tale of How Ivan Ivanovich Quarreled with Ivan Nikiforovich". Arguments are offered regarding the lack of implementation of the theme of reconciliation between the main characters by virtue of textual analysis.

Keywords: *story, collection, motive, plot, culmination.*

Збірка М. В. Гоголя «Миргород», видана в 1835 році, була продовженням «Вечорів на хуторі біля Диканьки», проте стала новим етапом у творчості письменника. Збірки «Вечори на хуторі біля Диканьки» та «Миргород» належать до творів, які найчастіше потрапляли в коло наукових інтересів літературознавців і критиків ще з моменту їх виходу. В останні десятиліття вони також були об'єктом уваги дослідників у різних аспектах: поетики та міфопоетики (О. Киченко, В. Мацапура [3]), народнопоетичної традиції (Ю. Барабаш), мотивної організації (О. Ніколенко [4]), сюжетики (О. Андрущенко) тощо.

Метою статті є розгляд повісті «Як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем» як зіткнення двох протилежних мотивів, які становлять опозицію ворожнеча / примирення. М. В. Гоголь

зосереджує увагу читача на тому, що ініціатором сварки був Іван Іванович, а не обидві сторони. Саме необґрунтованість сварки персонажів дає змогу побачити ідею випадковості дружби, яку Гоголь вважає такою ж беспорядною, як і кохання. У повісті зображено замкнений світ, у якому живуть двоє друзів-поміщиків. Важко знайти найменші прояви духовності в головних персонажів та інших обивателів міста, адже складається враження, що все, чим вони живуть, обмежується їжею, сном і плітками. Літературознавець Ю. Манн зазначає: «Замість сильних і різких характеристик – вульгарність і безликість обивателів; замість поетичних і глибоких почуттів – уповільнені, майже рефлекторні рухи» [2, с. 54]. У такому ритмі життя немає місця глибоким і міцним почуттям, дрібниці буває досить для того, щоб дружба перетворилася на ворожнечу. Між друзями відсутній вагомий привід для сварки, але, аналізуючи світ, у якому живуть персонажі М. В. Гоголя, можна побачити, що навіть звикнувши до такого життя, людині все ж час від часу стає нудно, і тоді вона хапається за будь-яку плітку, за будь-яку дрібницю чи натяк, щоб роздути в собі «нові» почуття, заповнити ними своє одноманітне життя.

У творі М. В. Гоголя мотив ворожнечі є головним, він заповнює всю сюжетну дію. Але кульмінацією твору є нереалізована ситуація примирення, коли на асамблеї, що дає городничий, товариство обманом зводить віч-на-віч ворогуючих сусідів. Ідея примирити ворогуючих поміщиків завершується крахом. Письменник використовує елементи комічного і абсурдного, оскільки ситуація виходить за межі реальності. Ось опис високого зібрання: *«Не могу вам сказать наверно, о чем они говорили, но должно думать, что о многих приятных и полезных*

вещах, как то: о погоде, о собаках, о пшенице, о чепчиках, о жеребцах» [1, с. 138].

Івана Іванович – ображена сторона, що витратила півжиття на тяжбу в суді зі своїм другом. Бажаючи покарати свого сусіда, він вдається до обману, підкупів та наклепу, повністю заплямувавши своє серце брудом. В образі Івана Никифоровича простежується різкий перехід від спокійної людини, яка ніколи нікому не заподіла шкоди, до жадібної і сповненої злості особистості, яка завжди знаходить в собі сили лише на судову боротьбу з сусідом. Мізерна причина здатна, на думку письменника, стати причиною великої ворожнечі, яка поглинає надію на примирення. М. В. Гоголь розмірковував над цією проблемою все життя, прийшовши до думки, що «мертві» до примирення душі здатні прокинутися лише від глибокої віри, від звернення до Бога.

Микола Васильович зобразив Миргород таким, яким він його побачив у ХІХ столітті, власне, такими він бачив і інші міста. На мою думку, у наш час світ змінився, ми навчились чути один одного й простягати руку допомоги в необхідний момент. Саме цю ідею я відобразив у своєму баченні продовження цієї історії, створивши оповідання «Примирення», яке відзначене Літературною премією імені М. В. Гоголя (2019).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоголь Н. В. Собрание починений: в 7-ми томах / Н. В. Гоголь. – М. : Художественная литература, 1978. – Т. 2. – 325 с.
2. Манн Ю. Поэтика Гоголя / Ю. Манн. – М. : Художественная литература, 1978. – 398 с.

3. Мацапура В. И. Н. В. Гоголь: художественный мир сквозь призму поэтики / В. И. Мацапура. – Полтава: Полтавський літератор, 2009. – 304 с.

4. Ніколенко О. М. Таємниці Гоголя / О. М. Ніколенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2007. – № 9. – С. 2–5.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЧУТТЄВОГО СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Клименко Валерія

магістрант

Науковий керівник – Орлова Ольга Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра світової літератури

У праці запропоновані різноманітні форми роботи, спрямовані на розвиток емоційного та чуттєвого сприймання тексту. Такі форми є невід'ємним компонентом викладання літератури. Презентовано фрагменти творчого доробку, покликані впотужнити роботу вчителя.

Ключові слова: сприймання, образ, художня література

METHODS OF FICTION EMOTIONAL AND SENSUAL PERCEPTION FORMATION

Klymenko Valeriia

Scientific supervisor – Olha Orlova,

*PhD (Literature), Associate Professor
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
Department of World Literature*

The article deals with peculiarities of formation of the fiction emotional and sensual perception. These methods are considered to be an essential component in the world literature teaching process. The fragment of given activity aims to strengthen competence and skills of the teacher.

Key words: *perception, image, fiction.*

Робота над формуванням та розвитком чуттєвого сприйняття є органічною частиною творчого викладання літератури. Переважна більшість вчителів та викладачів-словесників прагнуть емоційно та естетично розвивати своїх учнів, шукають шляхи, методи і прийоми активізації читацького сприйняття. Художнє сприйняття передбачає увагу до учнівських почуттів і емоцій, викликаних твором; залучення читацьких і авторських образних асоціацій і уявлень; використання чуттєвого досвіду читачів; пошук автора як живої свідомості, присутньої у кожному елементі твору.

Досвід сприйняття можна розвивати, звертаючи увагу на читацькі історії сприйняття, вивчаючи жанрово-родові форми і мовні засоби вираження та поетики. М. Бахтін у своїй теорії естетичного сприйняття, «вживання в літературних героїв, відчуття їхніх переживань як власних, ціннісну етична реакцію на думки, вчинки героїв твору» [1, с. 60], вважав етичною реакцією, точніше – початковим етапом художнього сприйняття.

Для вчителя, який починає з учнями вивчати літературний твір, важливо правильно визначити процес чуттєвого сприйняття тексту і спрямувати його у потрібне русло. Тест «Історія

сприйняття художнього твору» орієнтований на формування настанов. Головним критерієм тестів є увага читача до жанрово-родових форм та реального життєвого матеріалу в сюжеті твору:

Фрагменти тесту "Історія сприйняття художнього твору"

1. Що зацікавило на початку читання:
  - а) жанр;
  - б) герой, подія;
  - в) ілюстрації;
  - г) ваш варіант.
2. Наскільки реалізувалися ваші очікування щодо твору:
  - а) не справдилися;
  - б) перевищили очікування;
  - в) справдилися;
  - г) ваш варіант.

Результати тестування визначають типи сприйняття читачами художнього тексту. Відповіді можуть свідчити про зосередженість читача на упізнанні певних літературних і життєвих фактів – етичному змісті художнього твору, або навпаки – на власних переживаннях і проявах авторської свідомості, що підтверджує досить високий ступінь сформованості художнього сприйняття.

Чуттєво-емоційна реакція читача на літературний текст – це один із проявів художнього сприйняття, яке можна розвивати й формувати. Психологічною природою людини не передбачено спеціального механізму або органу для художнього сприйняття (як органи чуття, наприклад), це справа поступового навчання й виховання, у процесі якого дитина вчиться фіксувати власні емоції, розуміти, що саме у творі мистецтва їх викликало – герої чи пригоди, що трапилися з героями, а може – гумор, з яким автор описує ці пригоди, чи картини природи, чи думка, що

вразила своєю глибиною. Цей процес важливий у розвитку художнього сприйняття, адже дозволяє розвивати емоційну та почуттєву культуру дитини від елементарних моментів уважного слухання до глибокого співпереживання та співчуття літературним героям. З перших кроків літературного читання слід звертати увагу на красу образного та асоціативного уявлення, бо художня образність є основою мистецтва, тканиною його матеріального існування. Відомий словесник, методист В. Маранцман вказав на ті моменти художнього сприйняття, які повинні знаходитися в полі вчительської діяльності: «характер емоційної реакції і здатність відгукнутися на авторське почуття, осмислення змісту твору, робота читацької уяви, відтворюючої та творчої, естетичне усвідомлення форми твору на рівні художньої деталі та композиції» [6].

Необхідними якостями читача є активність і точність емоційної реакції, глибина осмислення художнього тексту, конкретизація літературних образів в читацькій уяві, здатність естетично оцінити форму твору, бачити за художнім твором його автора. Сильна емоційна реакція зазвичай супроводжується включенням читацької уяви. Л. Виготський постійно підкреслював, що можливість впливу мистецтва на читача полягає в «емоційній реальності уяви» [2, с. 15]. Емоції та уява живляться конкретними образами, які оживають у свідомості читача.

В. Маранцман провів у 80-х роках серію експериментів по виявленню вікових змін у структурі читацького сприйняття, використовуючи такі параметри: емоції (читацькі, авторські), уява (відтворююча, творча), осмислення змісту (переказ, міркування, концепція), осмислення форми (деталь, композиція). Учням було

запропоновані запитання та завдання на виявлення читацьких емоцій та відгук на авторські емоції, розуміння композиції, загальної концепції. Експеримент був ускладнений виявленням серед учнів кожного класу психологічних типів сприйняття – художнього, середнього і мисленнєвого. Результати експерименту довели правильність виділення рівнів сприйняття. Наївний реалізм залишає учня всередині твору, яке розглядається як фрагмент дійсності. Період внутрішнього самозаглиблення характеризує рух від тексту до психологічних проблем. Період розвитку логічних зв'язків відзначений прагненням встати над текстом і пов'язати його із життям [5, с. 61].

Для навчального процесу актуальною є творча діяльність вчителя зі свідомого формування настанови, навіть системи настанов, спрямованих на пошук різних прийомів і форм створення підготовки на сприйняття. Існують традиційні засоби створення установ на читання і осягнення художніх творів, проте час вимагає нових форм настановної роботи. Так, вивчення за тематичним принципом передбачає актуалізацію особистісного досвіду учнів, пов'язаного із темою розділу. На початку вивчення нової теми вчитель може назвати усі твори, активізуючи особистісні враження, вчинки, щоб об'єднати їх із з авторами, що шукали відповіді на тіж самі питання. Тема «Світ дитинства», наприклад, об'єднує твори Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра», Елеонори Портер «Поліанна» і Марини Цвєтаєвої «Книги в червоній палітурці». На вступному уроці необхідно звернутися до особливостей того періоду в житті кожної людини, коли людина підростає, входить у життя, вчиться жити із дорослими, починає осягати людські стосунки, відрізняти добро від зла, осягати світ

мистецтва, світ читання, яке теж вчить жити. Як жити так, щоб тебе поважали, хотіли з тобою дружити, любили тебе. Ці питання турбують дітей, турбували і письменників, котрі згадували своє дитинство у книжках.

Зорові та слухові враження діють на п'ятикласників сильніше за образно-змістові (поетичні, словесні). Сприйняття поетичного твору вимагає певного естетичного досвіду, підтримки словесних образів зоровими та слуховими асоціаціями. Якщо досвід для сприйняття твору недостатній, то можна викликати у пам'яті учнів зорові та слухові асоціації, наближені до тих, що є у творі. Благодатний матеріал для цього дає перший ліричний твір, які вивчатимуть учні 5-х класів за новою програмою [7]. Це вірш англійського поета XIX століття Джона Кітса «Про коника і цвіркуна». Глибокі думки про вічний рух і взаємозв'язок усього живого на землі поет передає за допомогою нескінченного звукового ряду: влітку насиченого, а взимку – поодинокого. Дітям можна запропонувати пригадати звуки літа і звуки зими.

<i>Звуки літньої природи</i>	<i>Звуки зимової природи</i>
Спів пташок	

Автор малює конкретні слухові образи, кожному з яких протиставляє звучання: спів птахів – мовчання птахів; довгий танок коника – перерва у співі; голоси літа – мовчання зими. Лише пісня цвіркуна не має протиставлення мовчанню, адже у пам'яті звучить пісня коника. Остання пара звукових образів підтверджує головну думку вірша Кітса про нескінченну пісню землі («поезія землі не оніміє»).

Якщо в основу програми покладений жанровий принцип, то доцільно апелювати не стільки до життєвого досвіду читачів, скільки до пізнавальної активності учнів. Вивчаючи літературні казки О. Пушкіна, Г.-Х. Андерсена, О. Уайльда, вчитель доводить їхню жанрову єдність. Настанову на сприйняття певного жанру, зокрема казку, можливо спрямувати завданнями до написання власного твору, в якому слід:

- поєднати фантастичне і реальне;
- або чарівне буде реально пояснено;
- або конфлікт буде викликаний почуттями людини: бажанням узнати щось нове, змінити своє життя, і – бажанням залишитися з рідними людьми;
- або головним буде захоплююча гра дітей;
- або у центрі розповіді будуть незвичайні здібності людини чи тварини.

Написання творчої роботи має бути своєрідним переходом від казкової розповіді до реальної розповіді. Важливо налаштувати дітей саме не на фантастичну розповідь, а реальне, тобто на інший жанр, який вимагає нових героїв і нових засобів зображення.

У старших класах настанови на читання набувають проблемного спрямування, хоча усі згадані форми роботи мають місце і в цих класах. Бесіда здатна виявити враження, оцінки, судження, але, як нагадує Д. Пеннак, чи завжди варто обговорювати щойно прочитану книгу, коли переживання і думки не до кінця зрозумілі. Незважаючи на те, що сприйняття починається з емоційної реакції, апелювати до її безпосереднього висловлювання не завжди доцільно. Старшокласники можуть проігнорувати запитання про почуття. Доцільніше звернутися до

осмислення твору, поступово вводячи запитання про читацькі почуття й емоції. У нагоді може бути анкета, яка міститиме питання щодо читацьких емоцій, відтворюючої чи творчої уяви, аналітичного аспекту.

Поглибленню сприйняття навчальної інформації сприяє розвиток індивідуальних образних уявлень. Експериментальні дослідження доводять, що для розвитку художнього сприйняття важливі вроджені здібності, але й звичайні можливості дозволяють розвинути музичне, живописне, читацьке сприйняття поглибленням почуттєвих реакції, уяви, асоціативного мислення. При сприйнятті навчальної інформації процес активізації перцептивної інтуїції та сенситивності може відбуватися як певні форми та прийоми роботи:

- розвиток сенситивності шляхом поглиблення і розширення почуттєвих уявлень;
- наповнення логічних понять почуттєвим змістом, який допомагає краще їх запам'ятовувати;
- виявлення асоціацій за суміжністю, аналогією, протиставленням, які різняться художнім змістом;
- звернення до індивідуального чуттєвого та емоційного досвіду учнів;
- моделювання ситуацій, заснованих на особистісних враженнях, відчуттях;
- порівняння чуттєвих реакцій на певне явище, річ, подію;
- виховання інтересу й уваги до власних чуттєвих і емоційних реакцій.

Для формування художнього сприйняття важливим є розвиток чуттєвих уявлень. Увага до індивідуального образного

бачення, вміння зафіксувати власні зорові, слухові, тактильні, смакові уявлення є підґрунтям художнього сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Проблема содержания, материала и формы в словесном художественном творчестве / М. Бахтин // Литературно-критические статьи / [сост. С. Бочаров и В. Кожин]. – М.: Худож. лит., 1986. – 543 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
3. Маранцман В. Г. Возрастные и индивидуально-типологические различия восприятия школьниками художественных текстов / В. Г. Маранцман / Вопросы психологии. – 1985. – № 5. – 54-61.
4. Маранцман В. Г. Эволюция читателя-школьника / В. Г. Маранцман // Режим доступа: http://www.prosv.ru/ebooks/Maranzman_Literatura_Metod/index.html
5. Програма середньої загальноосвітньої школи з українською мовою навчання. Світова література. 5-9 класи [за ред. О. М. Ніколенко] // Режим доступа: <http://mon.gov.ua/index.php/ru/>

ІСТОРІЯ СВЯТИНИ РОДИНИ М. В. ГОГОЛЯ

Кочура Тетяна Олександрівна

студентка групи Ін(ск)-16

Науковий керівник – Конєва Тетяна Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
Кафедра світової літератури

HISTORY OF THE SPIRITUAL SANCTUARY OF THE M. V. GOGOL FAMILY

Kochura Tetiana

Scientific supervisor – Tetiana Koneeva

PhD (Literature), Associate Professor

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of World Literature

The article is devoted to the study of the history of the spiritual sanctuary of the M. V. Gogol family - the belfry of the Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary and the disclosure of her role in the formation of spirituality, education and culture.

Key words: *The Gogol –Yanovskies, a bell tower, a church of the Nativity of the Blessed Virgin, a spirituality.*

Здавалося б, життєтворчість Миколи Васильовича Гоголя є досить дослідженою в українському літературознавстві. Проте щойно береш до рук його твори чи матеріали листування з рідними та друзями, як укотре приходиш до думки, що Гоголь – невичерпний, несяжний, бо за кожним його словом стоїть вічне – Бог, любов і Батьківщина. Тож чи не кожен свідомий українець замислюється над тим, у чому витoki духовності митця.

І хоча в наш час уже існує низка наукових розвідок, пов'язаних із висвітленням окремих аспектів вище окресленої проблеми – Гоголь і мистецтво, Гоголь і фольклор, Гоголь і національні традиції, Гоголь і загальнолюдські цінності, Гоголь і

православ'я, митець і дух тощо (праці Е. Войтоловської, Я. Єнка, І. Золотуського, В. Магди, Ю. Манна, О. Ніколенко, Л. Розсохи, М. Степанова, М. Храпченко, В. Чаговця та ін.), відчувається необхідність у дослідженні краєзнавчо-культурологічного характеру.

Мета статті: спираючись на архівні й документальні матеріали, наукові джерела істориків, літературознавців, музейних працівників, спогади друзів письменника й сучасників, висвітлити історію духовної святині родини М. В. Гоголя – дзвіниці церкви Різдва Пресвятої Богородиці – та розкрити її роль у формуванні духовності, освіченості й культури.

У селі Гоголево Шишацького району на Полтавщині красується, наче яскрава квітка в полі, дерев'яна дзвіниця у вигляді альтанки з шатровою покрівлею та невеликою маківкою з хрестом, яку нещодавно відбудовано завдяки майстерності й клопіткій праці місцевого прихожанина, народного умільця Василя Криворучка за кресленнями й малюнками М. В. Гоголя, які йому люб'язно надали науковці Національного музею-заповідника М. В. Гоголя. 22 листопада 2013 р. відбулося її урочисте освячення. Історія дзвіниці, як і церкви Різдва Пресвятої Богородиці, до якої вона належала, сягає корінням на багато років у минуле й вабить не одне покоління науковців. Дзвіниця й церква Різдва Пресвятої Богородиці, у якій молилася сім'я митця, не збереглися через свідоме руйнування за часів радянської влади, яка все ж не змогла стерти ці святині з людської свідомості.

Дещо написано про ці історичні пам'ятки. Відомо, що церква й дзвіниця належали родині знаменитого письменника, філософа, художника, нашого земляка Миколи Васильовича Гоголя.

У дзвіниці висять, яскраві від сонячного світла, чотири дзвони, вони, як і в часи Гоголя, сповіщають людей про вічне. Співають свою пісню, і лине та пісня високо в небо, і дивиться, можливо, сам Господь на ту дзвіницю, і чує ту дивовижну мелодію. Так колись слухав її і маленький Микола Гоголь, можливо, ще не розуміючи, що то за звуки, але вже знаючи, що це щось дуже важливе, бо як можна було пояснити те, що всі навколо, раптом почувши ту пісню, змінювалися в обличчі, починали хреститися й нашіптувати якісь слова.

Історики та філософи й досі сперечаються, чи був Гоголь віруючою людиною з дитинства, чи прийшов до віри у зрілому віці. Відповідь на це питання досить складна. Микола Васильович народився на Україні, зростав серед православних людей, які прищеплювали йому любов до Бога, родини, свого народу, але до Всевишнього він ішов поступово. У листі Гоголя до матері від 2 жовтня 1833 р. читаємо: «В дитинстві я ходив до церкви лише тому, що мені так наказували або носили мене; проте стоячи в ній, я нічого не бачив, окрім риз, попа та противного ревіння дяків. Я хрестився тому, що бачив, що усі навколо хрестяться» [2, с. 347].

Поштовхом, який пробудив у ньому сильні почуття, а надалі й високі думки щодо віри, були розповіді матері про Страшний суд. Згадуючи цей епізод, він, звертаючись до Марії Іванівни, писав: «...одного разу, – я живо, як тепер, пам'ятаю цей випадок, – я звернувся до вас з проханням розповісти мені про Страшний суд, і ви мені, дитині, так гарно, так зрозуміло, так зворушливо розповіли про ті блага, які очікують на людей за добродієсне життя, й так разюче, так страшно описали вічні муки грішників, що це

потрясло й розбудило в мені всю чутливість, це заронило та справило у мені найвищі думки» [2, с. 347].

Юний Гоголь, розмірковуючи над своїм життям, пов'язує його з божественним повелінням, з вірою, що лише накреслений Богом шлях – шлях його бажань. «Богомольність Гоголя з кожним роком посилювалася і набувала поступово все більш категоричних рис» [4, с. 46].

Простежуючи історію дзвіниці, зауважимо, що зараз у ній висять не ті дзвони, на які дивився великий письменник, слухаючи їхню мелодію, бо вони були відправлені на переплавку після закриття церкви 1933 року, та, на щастя, не всі – залишився лише один, який зараз зберігається в Національному музеї-заповіднику М. В. Гоголя, у передпокої флігеля, де, за легендою, Гоголь любляв працювати й відпочивати [1, с. 65].

Як був урятований дзвін – таємниця, що поки залишається не розв'язаною. Можливо, сама душа Гоголя попідкувалася про це, направивши до церкви людину, яка сховала того дзвона, щоб передати майбутнім поколінням як своєрідний «заповіт». Існують й інші припущення. Дзвін – єдина частка родової церкви Гоголів-Яновських, яка збереглася й нині. На дзвоні викарбовано число 18, що воно означає – також загадка. Напевно, це значуще число для родини Гоголя, чи, можливо, майстер-ливарник не дописав рік побудови церкви (1819–1821), чи рік її освячення, а раптом це – дата виготовлення дзвона? Може, таких дзвонів було 18 і цей саме вісімнадцятий?

Відомо, що протягом ХІХ ст. дерев'яна дзвіниця неодноразово перебудовувалася. Проте науковці вважають, що перша споруда була виконана за проектом господаря маєтку Василя Опанасовича

Гоголя, а нова – за кресленнями його сина – Миколи Васильовича Гоголя [4, с. 43].

Пізніше, як свідчать документи, дерев'яну дзвіницю було розібрано, і на початку ХХ століття на її місці з'явилася нова – цегляна, тинькована, досить висока, у стилі класицизму, що разом зі святим храмом утворювали духовний комплекс. Дзвони з попередньої дзвіниці перенесли до нової, цегляної. 1935 року кам'яна дзвіниця була знищена. Крім єдиної фотографії невисокої якості, від неї нічого не збереглося.

У 1982 році завдяки наполегливій пошуковій праці Л. С. Вайнгорта, головного архітектора та першого директора Національного музею-заповідника М. В. Гоголя, невеликий мідний дзвін зі зруйнованої у 1952–1953 роках церкви Різдва Пресвятої Богородиці було знайдено на олійниці сусіднього колгоспу й передано як експонат до музейного комплексу [1, с. 65].

На жаль, не збереглося свідчень про реакцію Миколи Гоголя на побудову церкви у Василівці, хоча він добре знав перших її священників: Івана Жадька-Базилевича та Якова Капустянського.

Образ Божественного храму, Свято-Троїцької церкви, ми спостерігаємо в повісті «Ніч перед Різдом», де тонко відтворено дух, національну міфологію, фольклор, традиції та звичаї українського народу. Твір написано на підставі спогадів письменника про святкування великого християнського свята на Полтавщині. Головний герой коваль Вакула – носій християнських вірувань слов'ян, які вважали, що за допомогою певних мальовничих символів та кольорів, зображених на предметах, можна подолати злі сили. Він ретельно розписує стіни та ікони споруди, бо для нього живопис – оберіг від диявола. «Але вершиною його майстерності була одна картина,

намальована на церковній стіні в правому притворі, на якій він зобразив святого Петра в день Страшного суду, з ключами в руках, який виганяє з пекла злого духа; наляканий чорт кидався на всі боки, передчуваючи свою загибель, а грішники, ув'язнені раніше, били й ганяли його батогами, дровинами й усім, що потрапляло під руку» [3, с. 97].

Показуючи у творі незриму присутність нечистої сили та її боротьбу за душу людини, автор переконливо доводить: якщо людина має в душі Бога, то вона завжди здатна побороти диявола.

Отже, сімейні святині – потужні джерела у формуванні духовності роду Гоголів-Яновських. Осягнути сутність життєтворчості М. В. Гоголя можливо лише крізь призму праведності та вічних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнгорт Л. С. Записки провінціального архитектора / Л. С. Вайнгорт. – Полтава : Астрей-информ, 2001. – 96 с.
2. Вересаев В. В. Гоголь в жизни / В. В. Вересаев // Сочинения в четырех томах. – Том 3. Пушкин в жизни. Гоголь в жизни – М. : Издательство «Правда», 1990. – С. 317–541.
3. Гоголь Н. В. Ночь перед Рождеством / Н. В. Гоголь // Вечера на хуторе близ Диканьки. Собр. соч. : В 7 томах. Т. 1. – М. : Художественная литература, 1984. – С. 95–135.
4. Магда В. І. Церква Різдва Пресвятої Богородиці села Василівка / В. І. Магда // Храми Гоголівського краю. – Шишаки : Видавництво «Гадяч», 2013. – С. 34–62.

**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ОСМИСЛЕННЯ ЧАСУ І ДОЛІ
МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА У РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО
«ПРИЛЕТІЛА ЛАСТІВОЧКА»**

Мищенко Дарина Вікторівна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української літератури

Художня проза Ірен Роздобудько репрезентує мистецтво «нової хвилі», незалежне ідеологічно, прикметне тяжінням до творчої свободи авторки. Її твори є на сьогодні актуальними, адже вони відображають стиль сучасної доби, спонукають до переосмислення усталених життєвих канонів та правил, орієнтують на збереження духовної традиції шляхом самозаглиблення та самоаналізу. Творчість Ірен Роздобудько розглядається в різних аспектах у працях українських науковців Л. Чернець, Р. Харчук, Л. Старовойт, Я. Голобородько, Т. Вергелес, проте роман «Прилетіла ластівочка» є малодослідженим в сучасному українському літературознавстві, що й зумовило вибір теми даної роботи та її актуальність.

Мета статті полягає у дослідженні художнього осмислення часу і долі Миколи Леонтовича у романі Ірен Роздобудько «Прилетіла ластівочка».

Роман Ірен Роздобудько «Прилетіла ластівочка», за висловом критиків та й самої авторки, став першою ластівочкою. У романі йдеться про легендарного українського композитора Миколу

Леонтовича, який став відомим на увесь світ завдяки своєму творові «Carol of the Bells» (нам відомий як «Щедрик»). Роман, з одного боку, глибокий, науковий, інформативний. Роман пронизаний убивствами, таємницями, інтригами, революційними зрадами, але одночасно – це чуттєвий роман про класичне мистецтво, музику і справжнє кохання, яке не зважає на вік і соціальний статус, романтику і такі всім потрібні щастя і домашній затишок.

Сама назва роману «Прилетіла ластівочка» – це алюзія на знамениту різдвяну пісню та її автора – «Щедрик» Миколи Леонтовича, яка з часом стала відомою з іншою назвою – «Carol of the Bells», однак справжнє авторство було загублене. Знаменитого українського композитора було знищено за радянського правління, під час так званого «червоного терору», бо він був сильний духом, справжнім патріотом, збирачем українського фольклору, творцем прекрасного, мав чисту і віддану народіві душу. Ця пісня є символом незнищенності українського духу. Вона проходить через увесь твір і є тим стрижнем, на який нашаровуються всі інші події.

Структура роману дозволяє збагнути ту реальність і відчутти атмосферу зародження творчості, мистецтва (в образі Миколи Леонтовича, Олександра Кошиця, Надії), його розвиток за радянського тоталітарного режиму (Іван Рябков, товариш Сіренко), які ламали морально людей, змушували їх ставати жорстокими під дією страху (Степан Добровольський).

Власне, безсмертна мелодія «Щедрика» і трагічна, за невідомих обставин, загибель українського композитора стали головними персонажами роману Ірен Роздобудько «Прилетіла

ластівочка». Хоча є в цій історії і ще один важливий герой. Точніше – героїня. Це – любов. Любов, що надихає на творчість і змушує творити дива. Навіть коли в них ніхто не вірить.

Роман розпочинається знайомством з 99-літнім чоловіком – містером Ніколасом Леонтовичем (Ніком Лео) – у домі для людей поважного віку в Америці: *«Котила його міс Джені, волоока, опасиста муринка, єдина, хто міг вмовити примхливого старого «прогулятися коридором». Вона щось шепотіла в кошлате вухо старійшини про свято, індичку, сніг, який цього року завалив всю місцину по саме «нікуди», про ялинку, яку йому обов'язково варто побачити на власні очі і про сюрприз, який підготували для нього хористи»* [5].

Відразу зрозуміло, що він українець – свариться нікому не зрозумілою (українською) мовою. Містер Лео самотній – дружина померла, є два сини, однак вони після смерті матері з ним не спілкуються, та дещо відлюдькуватий – зі своїми благодійниками не має бажання підтримувати контакт, посилаючись на недобрі спогади з молодості, та і друзів у нього немає, лише одна медсестра, міс Джені, може знайти з ним спільну мову: *«Двадцять із них він проживав в цьому пансіоні, на повному забезпеченні своєї діаспори. Кошти надходили регулярно. Проте, самі представники громади бували тут не часто: містер Ніколас категорично відмовлявся спілкуватися зі своїми благодійниками, посилаючись на недобрі спогади молодості. Сини також не відвідували старого. Хоча було відомо, що вони в нього є і мешкають в різних кутках Америки»* [5].

Настає передріздвяний час, усі готуються до цього величного свята. Міс Джені вмовила його на прогулянку коридором. Активний

містер Грінвей готував хор на честь Різдва. Подарунок для Леонтовича – співають різдвяну пісню «Carol of the Bells». Почувши цю пісню, містер Лео втрачає самовладання, і в нього стається смертельний приступ. Однак він висловлює останнє прохання, йому потрібен «лише один лікар» – священник з української церкви «панотець Михайло». Пан Леонтович хоче сповідатися!:

Важко дихаючи після кожного слова, але, як завжди, безапеляційно, старий вимовивще кілька фраз:

«– Священника... Покличте священника.

І додав благальним шепотом, звертаючись до Джені:

– Панотець з української церкви... Сповідатися хочу...

Джені запитально глянула на лікаря.

Той кивнув:

– Робіть, як каже» [5].

І ось починається сповідь про долю людини, яка переплелася з долею відомого українського композитора: *«Важко дихаючи вимовив: - Я не Леонтович... Моє ім'я Степан Добровольський... Священник із жахом відкинувся на стільці...» [5].*

Це роман-сповідь – сповідь усього життя пана Леонтовича, а точніше Степана Добровольського, від народження і до смерті. Надзвичайно глибокий, пронизливий, часом складний, однак важливий для кожного з нас.

Ірен Роздобудько повертає нас в Київ на прем'єру «Щедрика» у виконанні хору. Це Київ 1916 року, 25 грудня. Студентський хор під керівництвом пана Кошиця буде виконувати його твори. Це – Різдяний концерт. *«Зал нагадував патронташ, ущерть набитий новенькими золотоголовими патронами. В рядах сиділи запрошені гості, викладачі, професура і деякі щасливчики зі студентства,*

котрі встигли зайняти місця задовго до початку концерту. Місця на приставних стільцях між рядами займали поранені армійці. Решта менш вишуканої публіки – в два, а то й в три ряди – шикувалася біля стін і юрмилася в проходах. Рябков, маючи високий зріст, прилаштувався біля правої стіни перед лісом потилиць і вирішив, що мусить подивитися бодай початок аби завтра, коли почнуть обговорювати подію, мати що сказати. Стояти у натовпі йому було млосно і некомфортно, ніби він був рибою, яку поставили вертикально. Він вдивлявся у сцену» [5].

Авторка описує самого композитора як сором'язливого блондина, на прем'єру до Києва з Тульчина він приїхав сам, удома на нього чекають дружина та дві донечки. «Він кланявся, сором'язливо посміхаючись. Його дивна усмішка осяяла зал, немов туди влетів ангел. Очі хористів були прикуті до нього, до цієї усмішки, до ясних очей – до постаті, що здійнялася над морем голів із стриманою величністю» [5].

Леонтович постає перед нами як чоловік-інтелігент, та й шлюб його – союз двох людей, які поважають один одного. Читаючи наступного ранку відгуки про прем'єру у газетах, він обережно складає їх, щоб показати дружині, яка також чекала на його визнання та вірила в нього. Проте усе кардинально міняється у відносинах подружжя, коли пара переїздить до Києва.

«Клавдія дослухалася до кроків на сходах і до поштовхів у животі – минав дев'ятий місяць не вельми бажаної і вчасної вагітності... За два роки, що вони прожили в Києві, бачилися ще рідше, ніж під час його мандрівок. Приходив або стомлений, або в піднесеному настрої. В першому випадку – навіть не їв, не розмовляв, гортав газети, відлякуючи зосередженістю на чомусь

своєму, в другому – сідав за піаніно і мучив її звуками. Тими, за які вона колись ладна була віддати молодість, сили, життя...» [5].

Найпростіший спосіб творення героя – зробити з нього янгола: кришталево чистого, без жодної темної цятки на совісті. А щоб було ще переконливіше, змалювати його на тлі демона – ницого, розпусного, цинічного й брехливого до кінчиків його диявольських пазурів. Геніальний Микола Леонтович змальовується на тлі кривавого свавілля чекістів.

Ірен Роздобудько розповідає про Леонтовича – геніального композитора і Леонтовича – просту, приземлену людину. Леонтовича, який не міг не творити. Леонтовича, який не міг не любити. Але так само, міг не творити, бо хотів їсти. І міг не любити, бо любов минула.

Родина й любов, любов і кохання, кохання й натхнення в романі – як і в житті митця – міцно переплетені. Колись він закохався в Клавдію. Любив безтямно, одружився щиро, велося разом добре, а тоді – минулося. Минулося як йому, так і Клавдії. Бо він хоче творити, а Клавдії треба з чогось годувати і вдягати сім'ю, і звук його мелодій доводить її, вагітну, до нудоти. Він її не чує. *«Вона заходила кімнатою, тримаючи живіт обома руками. На кожне своє слово чула монотонний відгук розстроєного піаніно – Микола безтямно натискав то на одну, то на іншу клавішу, ніби вибудовуючи цегляну стіну...» [5].*

Він справді її не чує. Хоча й досі бачить перед собою не вкрите зморшками, згорьоване обличчя Клавдії, а обличчя тієї дівчинки, яку він колись *«полюбив до болю, до спазмів у шлунку, до сліз, які поступали на очах самі по собі, коли він бачив, як вона йде вулицею...» [5].*

Авторка дуже чесна в описі людських стосунків Миколи Леонтовича. Вона не виносить вердиктів, не шукає зрадників, не перекладає на чийсь плечі провину за те, що кохання минає. Вона констатує факт: кохання – минає. Бо люди змінюються, і не завжди змінюються однаково. Минулі любові назавжди лишають відбитки в серці. Але, попри все, лишаються в минулому. Тому немає жодного сенсу нести їх важким хрестом у майбутнє. Є сенс берегти їх глибоко в серці. І при тому не дозволяти їм застилати майбутнє.

Творчість живиться коханням. Саме тому в житті Леонтовича з'являється Надія. Вона постала перед ним *«Русалкою – темнокою, звабливою, невловимою, з руками, здатними затягти на саме дно і так само легко винести на берег. Або нести, обхопивши, немов потопельника, проти течії. Врятувати від самотності, вдихнути в охололі груди жагу нового життя»* [5].

Надія Танашевич – лібретистка, муза й жінка, з якою Микола Леонтович збирався емігрувати – особа нібито історична, але нібито й ні. Історична, оскільки збереглося фото хору, в якому вона співала (датоване 1916 роком, розміщене як ілюстрація до статті про Леонтовича). Але не зовсім, оскільки достеменно невідомо, хто саме з тих хористок – Надія, і чи є Надія на тій світлині взагалі. Як, власне, і хто вона, як склалася її доля, чи справді був у неї закоханий не лише Микола Леонтович, а й такий собі Іван Рябков, теж аж ніяк не остання дійова особа в романі Ірен Роздобудько.

Авторка вміло й незворушно відтворює споконвічну людську драму, коли серце крається між Клавдією, *«милосердною жінкою, другом навіки, із тих, хто тихо стоїть за спиною, подаючи рушник»* [5] і Надією, такою іншою, із тих, що *«подають набої»*. Перша дає чоловікові тихе благословення на нову любов, друга дає коханому

натхнення на нові твори. А він б'ється між ними двома, і не може зробити вибір. Не підозрюючи навіть, що вибір так і не буде зроблено. Вже зібрані валізи, і готові еміграційні документи, і до волі лишається півкроку. І всього один постріл: *«У потязі, що йшов до Києва, почув оповідки про те, що в селі Марківці перевдягнутий у військову форму грабіжник вбив сина панотця Дмитрія – видатного композитора Миколу Леонтовича...»* [5]. Леонтовича було вбито пострілом на світанку у домі його батька, так закінчилось життя геніального українського композитора.

Отже, роман «Прилетіла ластівочка» – художнє осмислення долі та останніх років життя Миколи Леонтовича і обставин його загибелі. Авторкою піднімається питання: хто його вбив і куди він подівся? За що? Що цьому передувало? Що було після цього? Варто зазначити, що майже до кінця ХХ століття численні документи про вбивство були засекречені, а відкриті відомості – суперечливі й спотворені режимом. Роман відкриває завісу в цій загадковій історії, яка, як виявилось, має «більшовицький» слід. При цьому вбивцю так і не знайшли, і років йому зараз повинно бути не так вже й багато. Правдиві факти, в які інколи складно повірити, і вигадані ситуації й образи, які легко постають перед очима – Ірен Роздобудько обережно і виразно подає тонни опрацьованого матеріалу, торкається важливих сторінок нашої історії.

Отже, цей роман унікальний. У ньому відтворено історичне минуле України першої половини ХХ століття, ті страхи і жахіття, які переслідували українців, зокрема творців мистецтва. Поручено проблеми поєднання духовного і матеріального (творчості і побуту), пошуку сенсу життя, нерозділеного кохання, виховання дітей, їх стосунки з батьками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько Я. Художнє IQ Ірен Роздобудько. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2011. № 6. С.5-8.
2. Джугастрянська Ю. Ірен Роздобудько: коли жінка – поет... *Дивослово*. 2009. № 3. С. 59-61.
3. Качак Т. Сучасна українська дитяча література: аспекти гендерної інтерпретації. URL: siknygu.net.ua/shcho_pochytaty/18266/.
4. Козачок Я. Вітчизняні традиції сучасного українського фемінізму. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2007. №2. С. 5 –10.
5. Роздобудько І. Прилетіла Ластівочка. URL :<https://www.sfera.ua.com/2018/04/07/pryletila/>
6. Роздобудько І. Розмова з успішною жінкою; розмовляла Є. Кононенко. *Українська культура*. 2007. № 4. С. 14-15.

ДЕВІЗИ НА МОНЕТАХ США І ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЇХ КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Панівська Мілена

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

Стаття присвячена дослідженню девізів на монетах англомовних країн, визначенню девізів у когнітивній площині та виявленню фреймів – груп монетних девізів.

Ключові слова: монета, девіз, метод когнітивного дослідження, фрейм.

Дослідження пам'ятників нумізматики в лінгвістичному аспекті є однією з актуальних проблем сучасного мовознавства. У цьому плані безумовний інтерес представляють девізи – написи та зображення на монетах, аналіз яких надає змогу глибше зрозуміти різні аспекти життя конкретної країни в той чи інший історичний час.

У давнину на монетах девіз спочатку виражався за допомогою символу: малюнка, зображення божества, тварини, а пізніше додатково отримав конкретне словесне оформлення. Як правило, девізи на монетах мають патріотичний характер, виражають політичні цілі тієї чи іншої держави в конкретний період її існування [4, с. 247].

З точки зору когнітивних ознак девіз можна розглядати як культурний феномен або універсальне висловлювання, специфіка його проявляється при порівнянні з суміжними за своєю структурою та змістом гаслом і афоризмом. Таким чином можна встановити функції девізу, вивести специфіку змісту девізу на монеті, виявити його основні функції. Девіз є текстовим жанром. Як підкреслював М. М. Бахтін [1, с. 408–446], “... основною, визначальною рисою кожного жанру є мета, комунікативна інтенція”. Ми, слідуючи словам М. М. Бахтіна, вважаємо, що жанр є відносно стійким тематичним композиційним і стилістичним типом висловлювання, що виникає як функція стійкого сполучення типових значень, у ролі яких виступають: адресант як носій соціального статусу, який переслідує певну мету; адресат, що розглядається в тих же аспектах; спостерігач; референтна ситуація; канал зв'язку; контекст узаємодії; час, місце, оточення.

На наш погляд, девіз є перформативним висловлюванням, і як перформатив його можна порівняти з дією. Аналіз визначень досліджуваних суміжних термінів показує, що в якості девізу можуть виступати гасло та афоризм [5, с.196–239]. Щоб виступати в якості девізу вони повинні бути обрані життєвим кредо, основним напрямком, передавати суть конкретної діяльності. Іншими словами, зазначені поняття мають відповідати характеристикам власне девізу. Написи на монетах виступають в якості визначальних понять по відношенню до суміжних – гасла та афоризму. Написи несуть певну інформацію (цінність) і знання, котрі можна віднести до фреймових девізів. Тут з'являється чіткий зв'язок із когнітивним методом, а кордони між лінгвокультурою та жанровим текстом стираються.

Когнітивний метод дослідження дозволяє нам виявити кілька фреймів – груп монетних девізів. Для аналізу й перекладу написів на монетах, ми можемо виявити такі фреймові назви девізів:

- 1) “Прославлення Вітчизни”;
- 2) “Данина традиціям”;
- 3) “Звернення до Бога”;
- 4) “Символ влади”;
- 5) “Звернення до громадян”.

Девіз, а також суміжні тексти (гасло, афоризм), можна визначити як універсальні висловлювання, специфіка котрих полягає в тому, що вони мають гранично широку семантику, відсутність безпосереднього зв'язку з реальністю. Універсальні висловлювання надають життєвим явищам більш широке охоплення, оскільки закладена в них інформація носить

абстрактний характер. Вони дають змогу яскраво та стисло висловити потрібну думку, влучно та коротко охарактеризувати явище, ситуацію. Варто також відзначити таку характеристику даного типу висловлювань, як автосемантичність.

Родовий або державний герб стає одним з найбільш частих елементів монетних типів, залишаючись таким тривалий час. Наприклад, як на гербі США, так і на срібній монеті номіналом в один долар ми можемо прочитати напис: "E PLURIBUS UNUM" – "З багатьох – єдине" (Цицерон, гл. 6). Цей девіз відноситься до групи "Прославлення Батьківщини". Не випадково в девізі 13 літер, рівно стільки штатів свого часу утворили союз, відомий нині як Сполучені Штати Америки. У сучасному трактуванні девіз означає єдність нації, що її утворили переселенці з різних країн Європи.

Девіз "E pluribus unum" обов'язково міститься на монетах США, ініціатором цієї пропозиції був полковник Сет Рід. Уперше цей девіз з'явився в 1795 р. на золотій монеті в п'ять доларів США, а до 1956 р. використовувався й на американських банкнотах. Фраза схожа на латинський переклад фрагмента з Геракліта [2, с. 145–164]: "З усіх речей один, один з усіх речей". Але більш точну відповідність оригіналу можна зустріти в поемі "Moretum", котра приписується Вергілію [3, с. 114–126]: "Color est e pluribus unus" – описується змішування декількох різних кольорів, у результаті чого виходить один новий колір.

На шотландських марках можна побачити "NEMO ME IMPUNE LACESSIT" (Ніхто не зачепить мене безкарно) – королівський шотландський девіз, історично використовується королівством Шотландія на Королівському гербі Шотландії.

Спочатку девіз латиною належав шотландській правлячій династії Стюартів. Цей девіз відноситься до групи “Данина традиціям”. Уперше він з’явився на шотландських монетах, відкарбованих під час правління Якова VI Стюарта. Сьогодні цей девіз використовується монархами Великої Британії під час їх перебування в Шотландії [6].

На реверсі американських монет ми бачимо знамениті слова “IN GOD WE TRUST” (На Бога уповаємо) – офіційний девіз США, а також штату Флорида. Уперше він був використаний у 1864 році при карбуванні монет нового зразка, а в 1956 році став національним. Девіз можна зіставити з фреймом “Данина традиціям”, а також “Звернення до Бога”. Одним із можливих джерел фрази In God We Trust є остання частина гімну США, текст якого був написаний у 1814 році Френсісом Скоттом Кі. Гімн містить рядки, що включають слова девізу: «And this be our motto: “In God is our trust”». Уперше як девіз фраза була введена в 1864 р. С. П. Чейзом при карбуванні монети номіналом 2 центи. Також цей девіз можна побачити на печатках Президента США, віцепрезидента, Конгресу, Палати представників, Сенату, Верховного суду США. У 2011 р. члени Палати представників підтримали резолюцію, що підтверджує статус національного девізу США “In God We Trust”. Причиною для складання документа стала втрата девізом значимості в американському суспільстві. Зокрема, як зазначив автор резолюції республіканець Р. Форбс, однією з цілей резолюції є припинення спроб оскаржити статус фрази, каотра регулярно вживається і простими громадянами в судах, і чиновниками, які використовують адміністративний ресурс [7, с. 26].

У британському суспільстві вірність девізам непохитна. На сучасних британських фунтах латинський девіз “DECUS ET TUTAMEN” – “Прикраса і Символ”, безсумнівно, віддає данину традиціям карбування та вказує на певний “Символ влади”.

До лондонської Олімпіади 2012 року була підготовлена спеціальна монетна програма. На монетах різного номіналу представлені девізи, об’єднані загальним фреймом “Звернення до громадян”: Make not your thoughts your prisons “Не будьте в’язнями своїх переконань”, Nations touch at their summits “Народи зустрічаються в призначену годину”, Never may a cloud come o’er the sunshine of your mind “Хай не затьмарять хмари сонце вашого розуму”. На золотих ювілейних олімпійських монетах, звертаючись до “Традицій”, зображують Юпітера та Аполлона, а по колу використовувався введений ще П. де Кубертенем девіз Citius, Altius, Fortius!

Отже, короткий огляд історії девізів на монетах Сполучених Штатів Америки та Великої Британії дозволяє зробити висновок, що девізи монет англomовних країн використовують латинь і звертаються до античних традицій. У ході дослідження на монетах було визначено п’ять фреймових типів девізів: 1) “Прославлення Вітчизни”; 2) “Данина традиціям”; 3) “Звернення до Бога”; 4) “Символ влади”; 5) “Звернення до громадян”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. М. Из предыстории романного слова // Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М. : Худож. лит., 2002. – С. 408–446.
2. Муравьев С. Н. Жизнь Гераклита Эфесского / С. Н. Муравьев // Вестник древней истории. – 1974. – С. 145–164.

3. Ошеров С. А. Крестьянский быт в поэме “Moretum” / С. А. Ошеров // Быт и история в античности. – М. : Наука, 2008 – С.114–126.
4. Словарь международной символики и эмблематики. – 3-е изд. – М. : Междунар. отношения, 2001. – 560 с.
5. Степанов Ю.С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю. С. Степанов. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – С. 196–239.
6. Щелоков А. А. Нумизматика: путеводитель для коллекционера / А. А. Щелоков. – М. : Эксмо, 2009. – 223 с.
7. Willem J. M. The United States Trade Dollar. 2d edition. – Racine, Wise, 1965. – 26 с.

**НАРОДНІ ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ В ПОВІСТІ “НІЧ ПЕРЕД РІЗДВОМ”
М. В. ГОГОЛЯ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Перцева Юлія Олександрівна

Науковий керівник – Конєва Тетяна Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра світової літератури

Стаття присвячена дослідженню та аналізу народних традицій, звичаїв, обрядів на матеріалі конкретного художнього твору, а також визначенню доцільності їх передачі іншою мовою (англійською).

Ключові слова: *Микола Васильович Гоголь, «Ніч перед Різдом», звичаї, традиції, переклад.*

NATIONAL TRADITIONS AND CUSTOMS IN THE NOVELLA

«NIGHT BEFORE THE CHRISTMAS» by M. V. GOGOL:

TRANSITIONAL ASPECT

Pertseva Yuliia

Scientific supervisor – Tetiana Koneeva

PhD (Literature), Associate Professor

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of World Literature

The article offers research and analysis of the national traditions, rituals, customs on the material a particular work. Also, it deals with determination of the expediency of their transfer in another language (in English).

Key words: *Nikolai Vasilyevich Gogol, «Night before Christmas», customs, traditions, translation.*

І чужому научайтесь, і свого не цурайтесь.

Т. Г. Шевченко

Національні традиції та звичаї – це та основа, за допомогою якої формується світогляд і ментальність народу. Сьогодні вже неможливо уявити будь-яку націю, що має багатовікову історію, без притаманних їй індивідуальних ознак. Визначаючи смислове поле понять “традиції” та “звичаї”, звернемося до культурологічного словника термінів. “Традиція, – читаємо в ньому, – це соціальна та культурна спадщина, що передається з покоління в покоління”. Звичаї ж охарактеризовані як стереотипна форма соціокультурної регуляції поведінки людей. Отже, традиція – це той механізм, що запобігає утворенню розриву поколінь та

дозволяє нормалізувати відносини в суспільстві, тоді як звичай виступає в ролі допоміжного інструменту [7, с.184, 66].

Метою статті є дослідження та аналіз зображення традицій та звичаїв українського народу в повісті Миколи Васильовича Гоголя «Ніч перед Різдом» та обґрунтування доцільності та коректності їх висвітлення у творі мовою перекладу (англійською). Для досягнення вищезгаданої мети нами було поставлено такі завдання:

*дати визначення термінам *“традиції”* та *“звичаї”*;

*опрацювати оригінал і переклад твору на предмет опису традицій та звичаїв, притаманних українському народу, та здійснити їх аналіз;

*на основі результатів попередніх завдань зробити висновки.

Об’єктом аналітичної діяльності ми обрали один із відомих англійських перекладів повісті, що належить перу Річарда Півера та Лариси Волхонської, – *“The Collectedtales of Nikolai Gogol”*, і сам оригінал твору [8; 3].

Дослідженням творчості письменника займалась велика кількість літературознавців та письменників, серед яких Є. Маланюк, В. Гіппіус, В. Мацапура, О. Ніколенко та багато інших [4; 2; 5]. Така популярність творів Гоголя як об’єкта для аналізу серед літературознавців спричинила появу окремої дисципліни – *гоголезнавства*. Спираючись на твердження Гіппіуса: *“Гоголезнавство” – дисципліна не нова, і зроблено в ній немало, але досі немає вичерпного дослідження, де б з усією повнотою і усією своєю науковою точністю було розглянуто питання про ступені фактичної достовірності та історико-літературного значення всіх джерел, які мають відношення до вивчення Гоголя. Тут потрібна*

велика попередня робота”, вважаємо, що жоден з аспектів вивчення творчості українського письменника не був розкритий повною мірою [2, с. 4]. Тож ця стаття – це наукова розвідка з питання зображення традицій, звичаїв тощо народу України на основі оригінального та перекладного текстів.

Достовірна передача народних традицій та звичаїв українців такими, якими вони є насправді, аби читач зміг відчутти атмосферу сільського Різдва в тогочасній Україні, і стала головною задачею Гоголя при написанні повісті “Ніч перед Різдвом”. Тому зовсім не дивно, що в одному з листів до своєї матері Марії Іванівни Микола Васильович звертається до неї з проханням описати йому в наступному листі традиції малоросіян: *“... Ви маєте тонкий, спостережливий розум, ви багато знаєте звичаї і звички малоросіян наших, і тому, я знаю, ви не відмовитеся повідомляти мені їх в наших листуванні. Це мені дуже, дуже потрібно. У наступному листі я очікую від вас опису повного наряду сільського дячка, від верхнього одягу до самих чобіт, з найменуванням, як це все називалося у найзакоренівших, найдревніших малоросіян; рівним чином назви сукні, що носитья нашими селянськими дівками, до останньої стрічки, також нинішніми заміжніми та мужиками”* [2, с. 119]. Усю цю отриману інформацію письменник досить вдало використовує в повісті.

Гадається, вибір митцем для опису саме вечора напередодні Різдва (Святвечора або багатої куті) зумовлений перш за все великим значенням свята для українців, адже здавна вважалось, що саме в цей час відбувається духовне переродження людини. Увечері вся сім’я збиралася разом за одним столом, на якому було 12 традиційних страв: кутя, вареники з пісним начинням, калач,

узвар, картопля тощо, потім увага переносилася на сценки вертепу та колядування. Дослідивши оригінал та переклад повісті на предмет опису традицій та звичаїв українського народу, їх було поділено на окремі блоки та проаналізовано.

I. Святвечір – родинне свято. Ще до того як на небі засяє перша зірка, вся сім'я збирається за одним столом. Існує вірування, що, заночувавши в цю ніч поза домівкою, людина блукатиме весь рік і не матиме змоги знайти дорогу додому [1, с. 44]. Цікавим є те, що, читаючи твір, ми майже не зустрічаємо персонажів, які б залишилися вдома в цей вечір: Чуб та кум на початку твору прямують на кутю до дяка, хоча святкувати Святвечір необхідно зі своєю родиною; Вакула вирушає в гості до коханої Оксани, яка сама тим часом збирається колядувати з друзями; дяк та голова йдуть на побачення до Солохи.

II. Вертеп. Здавна в українців було таке явище як вертеп – український ляльковий переносний театр. Він поділяється на два яруси: вищий (“серйозна частина”) та нижчий (“народний”). Вертеп не дарма з’являється в повісті, адже всі її персонажі поділені за ярусами: до першого можемо віднести чорта, до другого – запорожця (Вакулу), дівчину-красуню (Оксану), бабу (Солоху), дяка (отця Кіндрата) та інших [6, с. 95–96].

Цікаво, що імена Микола Васильович для своїх персонажів теж обирає не випадково. Адже деякі з них напряму пов’язані з міфологічним та фольклорним початками. Наприклад, *Солоха* – одна з героїнь повісті. Письменник не дарма серед сотень інших українських імен обирає саме це, адже відомо, що в давнину солохами називали жінок, які мали здібності до магії, тобто були відьмами. Не дарма й дівчину, черевичкам якої позаздрила Оксана,

звати *Одарка* (дівчина, яку одарюють подарунками). На жаль, при перекладі твору мовами, які не належать до слов'янської гілки (англійська: *Solokha* –witch / hag – відьма, *Odarka* – to give / to present – дарувати), зв'язок між вдачею чи стилем життя персонажа та його іменем втрачається, бо всі імена транслітеруються, що унеможлиблює передачу сенсу в такий спосіб.

III. Колядування. У творі описано один з найголовніших звичаїв святкування Святвечора – співання колядок. Вважалося, що таким чином людина може очиститися зсередини та звільнитися від усього поганого, що назбиралося в ній. Колядування Гоголем описано досить точно та детально: парубки та дівчата юрбами співають пісні, у яких прославляють господарів двору, у який зайшли, за що отримують різноманітні поживні дарунки. Наприклад: *“Шумнее и шумнее раздавались по улицам песни и крики. Толпы толкавшегося народа были увеличены еще пришедшими из соседних деревень. Парубки шалили и бесились вволю. Часто между колядками слышалась какая-нибудь веселая песня, которую тут же успел сложить кто-нибудь из молодых козаков. То вдруг один из толпы вместо колядки отпуская щедровку и ревел во все горло”* [3, с. 116]. Хоч оригінал тексту написаний російською мовою, самі колядки чи то пісні, які співають герої повісті, передано українською мовою. Наприклад,

Щедрик, ведрик!

Дайте вареник,

Грудочку кашки,

Кільце ковбаски!

Перекладаючи цю колядку англійською мовою, фахівці змогли зберегти як її основний сенс, так і риму:

Humpling, mumpling!
Give me a dumpling,
A bigring of sausage,
A bowl full of porridge! [8].

Також в оригіналі повісті Гоголь звертається до численних українізмів (*дивчата, жинка, парубок, черивици* тощо), що також є одним із засобів, яким користується письменник при відтворенні атмосфери тогочасного українського села в період Різдвяних свят. У перекладі ж Півера та Волхонської такої особливості ми не виявили. Усі еквіваленти вищеперерахованих українізмів були замінені на такі ж за змістом слова (*girls, wife, lads, booties* etc).

IV. Нечиста сила. У повісті присутні декілька персонажів, яких ми можемо віднести до цієї категорії. Серед них опинились чорт та Солоха. Наприклад, з таким персонажем як *чорт* ми знайомимося ще на початку повісті. У слов'янській міфології – це втілення узагальненої лихої сили в образі волохатої людиноподібної істоти з рогами, свинячим писком та козячими ратицями. З'являється він у творі не випадково, адже за народним повір'ям ніч перед Різдвом (Святвечір) – це останній час, який чорт може провести на землі. Основним його завданням є якнайбільше дошкулити ковалю Вакулі, адже той крім ковальства займається ще й розписом церков та простих будинків, що, як відомо, служить оберегом від нечистої сили. Не випадково чорт краде саме місяць, а не зорі, як це робила відьма Солоха, бо для українців він був символом родинного добробуту та благополуччя, зірки ж символізували людські душі.

До представників нечистої сили можемо зарахувати ще й старого запорожця Пацюка. Немає сумнівів у тому, що він володіє

деякими магічними здібностями, але причина вважати його представником саме темних сил полягає не в цьому. Святвечір (24 грудня або 6 січня) припадає на останній день Великого різдвяного посту, і всі віруючі його дотримуються. Коли ж Вакула приходить до Пацюка за порадою, останній вечеряє всупереч народному переконанню, що в голодну кутю треба постити та нічого не їсти, поки не зійде перша зірка на небосхилі. Наприклад: *“Однако что за черт! Ведь сегодня голодная кутья, а он ест вареники, вареники скоромные! Что я, в самом деле, за дурак, стою тут и греха набираюсь!”* [3, с. 120].

Переклад англійською мовою здійснено вдало, бо він дослівний, тобто думки автора передані точно, питання в тому, чи правильно будуть отримані читачем відправлені йому сигнали, чи потрібні будуть йому додаткові пояснення деяких слів, відповідників, яких може не бути в мові перекладу. Наприклад, *“Though, what the devil! Today is a hungry kutya, and he eats dumplings, non-lenten dumplings! What a fool I am, really, standing here and heaping up sins!”* [8].

V. Побут (одяг).

Яскравим прикладом зображення побуту українського народу є опис одягу Солохи та жінок, що йшли до церкви. Доволі детально письменник передає кожен елемент одягу, аби дати читачеві глибше уявлення про буденне життя сільських жителів Диканьки. Наприклад: *“А пойдет ли, бывало, Солоха в праздник в церковь, надевши яркую плахту с китайчатой запаскою, а сверх ее синюю юбку, на которой сзади нашиты были золотые усы, и станет прямо близ правого крылоса”* або *“Пожилые женщины в белых намитках, в белых суконных свитках набожно крестились у*

самого входу церковного. Дворянки в зеленых и желтых кофтах, а иные даже в синих кунтушах с золотими назади усами, стояли впереди их. Дивчата, у которых на головах намотана была целая лавка лент, а на шее монист, крестов и дукатов...” [3, с. 136, 107].

На нашу думку, загалом переклад здійснено правильно, лексичні одиниці підбрано так, щоб читачеві, який ознайомлюватиметься з текстом, було легко зрозуміти навіть слова, які притаманні лише культурі українського народу. Наприклад: *“And when Solokha would got ochur chon a feast day, putting on a bright gingham shift with a gold-embroidered blue skirt and a nankeen a pronoverit, and if she were to stand just by the right-hand choir...”* та *“Elderly women in white head scarves and white flannel blouses piously crossed themselves just at the entrance to the church. Ladies in green and yellow vests, and some even in dark blue jackets with gold curlicues behind, stood in front of them. Young girls with a whole mercer's shop of ribbons wound round their heads, and with beads, crosses, and coin necklaces on their necks”* [8].

Отже, зіставивши оригінал та зразок перекладу повісті “Ніч перед Різдом” М. В. Гоголя, приходимо до висновку, що легкість передачі традицій та звичаїв при відтворюванні унеможливорює ряд чинників, серед яких найвагомішим є втрата деякими словами свого сенсу при інтерпретації (до таких віднесли імена героїв та слова, що означають поняття, притаманні лише українському народу, – українізми). Варто також зазначити, що найкраще атмосферу різдвяних традицій було передано перекладачами за допомогою заміни українізмів словами з мови перекладу, аби достовірніше зобразити все те, що намагався висловити автор у творі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : Етнографічний нарис / О. Воропай. – Т. І. – Мюнхен : Українське видавництво, 1958. – 309 с.
2. Гиппиус В. Гоголь. Воспоминания. Письма. Дневники / В. Гиппиус. – М. : Федерация, 1991. – 443 с.
3. Гоголь Н. В. Вечера на хуторе близ Диканьки / Н. В. Гоголь // Миргород / вступ. стаття П. Николаева. – М. : Художественная литература, 1984. – 463 с.
4. Маланюк Є. Гоголь — Гоголь / Є. Маланюк // Книга спостережень. Проза. – Торонто : Гомін України, 1962. – 210с.
5. Мацапура В. Индивидуальный стиль Гоголя и его характерные особенности / В. Мацапура // Південний архів. Сер. : Філологічні науки. – 2009. – Вип. 47. – С. 57–64. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2009_47_8
6. Ніколенко О. М., Конєва Т. М., Орлова О. В. та ін. Світова література : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. М. Ніколенко, Т. М. Конєва, О. В. Орлова. – К. : Грамота, 2014 – 256 с.
7. Культурологія : термінологічний словник / П. Е. Герчанівська. – К. : Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв, 2015. – 439 с.
8. R. Pevear, L. Volokhonsky The Collected Tales of Nikolai Gogol [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.rulit.me/programRead.php?program_id=249555&page=1

ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА РОМАНУ А. НІКУЛІНОЇ

«СІЛЬ ДЛЯ МОРЯ»

Руденко Софія Валеріївна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української літератури

Важливим і потрібним в сучасній літературі для мене є жанр гостросоціальної прози. В цьому жанрі написаний роман «Сіль для моря, або Білий кит» Анастасії Нікуліної. Цей твір був обраний не випадково. Зовсім нещодавно інтернетом поширювалися «групи смерті», які змушували дітей робити страшні речі, і навіть підштовхували на самогубство. Це була така гра, яка мала назву «Синій Кит». В ній потрібно було виконувати завдання протягом 50 днів, а на 50 день цей гравець зобов'язаний був вчинити самогубство. У випадку відмови куратор (той, хто давав завдання) шантажував гравця. І найстрашніше в усьому цьому те, що в цю гру грали діти, і були випадки, коли вони помирали.

Коли ми читаємо книгу, ми співчуваємо героєві, хочемо йому допомогти, якщо він потрапляє в складне становище або навіть небезпечну ситуацію. Пройшовши через все це разом із персонажем книги, ми робимо висновки, тож є надія, що не повторимо його помилок, не будемо грати в «Синього кита» і подібні йому ігри, не будемо спілкуватися з незнайомими людьми в соцмережах, бо невідомо до чого може призвести це знайомство.

Саме тому роман «Сіль для моря» важливо прочитати. У ньому порушуються не лише проблеми комунікації з цими «групами смерті», а й проблеми в сім'ї, в школі, через що дитина може захотіти грати в такі ігри. Твір потрібно читати і дорослим, щоб вони могли вчасно поговорити з дитиною, помітити, що з нею відбуваються якісь зміни або що до неї хтось погано ставиться, і вчасно захистити її, допомогти.

Головна героїня роману «Сіль для моря» Ліза не грала в таку гру, та й про неї немає згадки у творі. Але вона познайомилися із загадковим персонажем, який мав нік «Білий Кит». Він її підтримував, вислуховував, давав поради, робив компліменти. Лізі було з ним спокійно: «Кит був такий милий. Чому він не жив у сусідньому домі? А ще краще – вчився в їхній школі. Вони б разом поверталися після уроків, гуляли до темряви, і він її від усього захищав би» [1].

Але одного разу він попросив дівчину вбити себе. І це було нібито заради них, заради їхнього кохання (що навіть за такої ситуації виглядає жахливо). Дівчинка закохалася, була готова навіть на такий відчайдушний крок. Але цей хлопчик був зовсім не хлопцем, а дорослим чоловіком, який прагнув помститися їй. Окрім цього, у житті дівчини було багато інших проблем, через які їй не хотілося жити: знущання однолітків (хоча вони сюди тільки переїхали, а її вже не прийняли), складні стосунки з батьками, неприйняття себе.

Дуже сумна книга, кожен розділ ніби розповідає про все більшу кількість перешкод на шляху до щасливого життя підлітка. Наступна проблема – булінг. Йдеться про групу дітей, яка не прийняла Лізу в школі, в яку вона почала ходити після переїзду.

Для неї це стало ще одним важким випробуванням, через яке вона намагалась пройти. Це описується у книзі спочатку, як думки дівчини про їхнє ставлення до неї: «Спочатку мене не помічали, і це навіть було добре – менше проблем. А потім – почалися жарти. Спершу просто дурні, потім образливі. Все почалося з нічого! І я була сама. Я тут тільки сама. До мене приліпилося гидке прізвисько «жирна». Наче клеймо! І його ніяк не позбутися...» [1].

Згодом ми вже самі стаємо свідками жорстокого поводження з дівчиною. Одного разу, коли вона йшла додому зі школи, її оточила ця сама група однокласників.

Проблемою нерозділеного кохання пронизаний увесь роман від першої і до останньої сторінки. Спочатку кохання показується як порятунок, як спасіння від усіх проблем, з якими стикається Ліза. Ми радіємо за неї, бо ображена однокласниками, обділена увагою батьків, вона все-таки намагається не опускати руки. Заходячи в свою кімнату, вона знає, що сяде за стіл, увімкне ноутбук і точно побачить там повідомлення від Білого Кита.

Вони познайомилися в інтернеті, у кожного були свої проблеми, вони стали розрадою один для одного:

« – Вони мене вже дістали! Якщо я їх так злю, то нащо взагалі народжували?

– Після розмов зі своїми я думаю так само... я б хотів бути поруч, щоб заспокоїти тебе» [1].

Він називав її «моя сонячна». Можливо тому, що на фотографії на її сторінці в соціальній мережі була вона із яскравим позаду сонцем. Кит говорив їй компліменти, казав те, що не казав ніхто (бо в школі над нею лише знущалися через зовнішність і фігуру), а ще підтримував, як ніхто інший (хоча серед знайомих

Лізи ще була дивна жінка Аня, яка її розуміла) і завжди був на зв'язку і готовий вислухати. Їй було з ним цікаво, весело, легко, вона могла бути собою і забути про всі проблеми і комплекси. Він її говорить: «Смерть – це прекрасно! Вона звільнить нас, перенесе в інший світ, де ми ніколи не розлучимося! Хіба це не класно?» [1].

Це кохання для дівчинки втрачене. І розраду вона знаходить у сидінні на березі моря. У романі море виступає трохи в інакшій іпостасі. Воно для Лізи (і для всіх інших у творі) – це рятівник і психолог, якому ти можеш розповісти про всі свої проблеми, виплакати їх і віддати морю. Весь сум, біль, ненависть перетворюється на сіль, яку забирає море. І саме тому воно солоне. Так воно трактується авторкою.

Одного дня біля моря в улюбленому місці Лізи, куди ніхто раніше не приходив, вона знайомиться з жінкою на візку. Її звали Аня, вона загадково з'являлася на пляжі і теж любила море, бо з ним можна було поговорити, як ні з ким іншим. Дівчині «розмовляти з цією жінкою було так легко і приємно – від цього настрої ставав ще ліпшим, хотілося жартувати й розповідати щось таке... про що ніхто не знає» [1].

З Анною вони розмовляли про все, що завгодно, незважаючи на те, що в них була велика різниця у віці, – про море (бо обидві шукали відповіді в ньому), про дивних людей, про те, чому світ такий жорстокий і загалом про життя.

Анна була єдиною людиною, яка розуміла дівчину, підтримувала, слухала і завжди знаходила, що сказати та як заспокоїти. Вона стала для Лізи справжнім другом, яких у неї не було, людиною, яка не знущала з неї, з якою було цікаво і можна було годинами сидіти говорити. Жінка стала прикладом добра і

поваги для неї. Саме тому дівчину цікавило її життя. За плечима Анни непросте життя. Вона дивом вижила після падіння, яке було самогубством через зраду. «Від травм хребта в неї повністю відмовила нижня частина тіла: вона більше не могла ані ходити, ані стояти. Після лікарні вона вмовила батьків відправити її в інше місто» [1]. Але і в ньому не залишилася. Бо життя випередило Анну і знову боляче «вдарило».

Напередодні сорокап'ятиліття у неї лікарі знайшли рак. Це була невиліковна стадія, у неї залишалось всього кілька місяців. Тому вона приїхала в Туманівку – місто, в якому жила Ліза. Їй було важко, але вона трималася, вірила в море, його підтримку, намагалася радіти життю.

Звичайно, дівчині вона нічого про це не сказала. Можливо, тому, що сама не хотіла пам'ятати про те, скільки їй залишилось жити. А можливо тому, що в дівчини й так було багато проблем. Для неї відрадою було провести останні миті життя біля моря:

- «Тому ти приїхала сюди? Щоб бачити море не тільки уві сні?
- Так, усе так. Але від цього ще важче – коли море за півкроку від тебе, а ти не можеш його торкнутися. Не можеш відчути його сіль, його гіркоту, глибину. Це боляче. Все, що мені дістається від цілого моря, – це самі лише бризки» [1].

У кожної з них своя історія, своя печаль. Вони діляться нею з морем – і тоді стає трохи легше. Але хтось витримує тиск труднощів, а хтось ні, бо це життя. Всю історію жінки Ліза дізнається в кінці, коли стається жахливе – Анна помирає. Вона залишає для дівчини конверт з надписом «для Лізи».

«Сенс життя – в тому, що є смерть» – саме цими словами пронизаний увесь роман. Що Анну, що Лізу протягом усього твору

переслідує смерть. Жінку – коли вона намагалася себе вбити через зраду, біль, з яким не могла впоратися. Але вона вижила, і коли захотіла жити, смерть забрала її.

Лізу вона теж переслідувала всюди. Перший раз – коли вона сама того хотіла, бо їй не було заради чого жити: непорозуміння з батьками, відсутність друзів, цькування однолітками: «Я ненавиджу себе! Я ненавиджу себе за те, що мене всі ненавидять. Хочу, щоб мене любили. Я теж хочу цю дурну оболонку! Тоді все було б значно простіше... Хочеться зайти куди-небудь, і щоб усі тобі усміхнулися у відповідь, а не стали перешіптуватися чи сміятися за спиною» [1].

Другий раз – коли її попросив про це Білий Кит під приводом того, що це ради них, їхнього кохання, ради того, щоб бути разом: «Море, ну чому все так, море? Невже для того, щоб бути коханою, мені просто треба померти? Моє життя стало в'язницею, так, я сама в цьому винна. І вирішити всі проблеми можу тільки сама. Я вирішила, море, я більше не буду слабкою. Я покажу, що теж сильна. Я не здамся, не залишу! Я варта тебе, Кит!» [1].

Третій раз, і останній, – коли Білий Кит, який виявився дорослим чоловіком, а не першим солодким підлітковим коханням, приїхав до Лізиного міста і намагався її вбити. Він втерся їй в довіру, дав закохатися в того підлітка, за якого себе видавав – зі схожими проблемами і поглядами. А коли засумнівався в тому, чи зможе вона піти на такий відчайдушний крок, чи вистачить їй сміливості, хоч вона й не хотіла жити, приїхав, щоб завершити справу. Він був єдиною людиною, крім Анни, в якому вона бачила спокій, повагу, любов, добро. Але після того, що він зробив, навряд чи Ліза зможе довіряти людям так само, як і раніше.

Твір надзвичайно повчальний, особливо для підлітків, адже в ньому порушено велике коло актуальних морально-етичних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сіль для моря, або Білий Кит/ Анастасія Нікуліна. – Х.: Віват, 2017. –224 с. – (Серія «Книжкова полиця підлітка»).
2. Чернінька О. Роман, на який всі чекали [Електронний ресурс] / Олена Чернінька // Інтернет-ресурс «Буквоїд». – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2017/10/16/225950.html>

СПЕЦИФІКА ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОГО ГЕТЬМАНА В ПОЕМАХ ДЖ. Г. БАЙРОНА “МАЗЕПА”

ТА В. СОСЮРИ “МАЗЕПА”: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Рябокінь Інна Сергіївна

Науковий керівник – Конєва Тетяна Михайлівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра світової літератури

Стаття присвячена розгляду своєрідності інтерпретації постаті гетьмана України Івана Мазепи в поемах Дж. Г. Байрона “Мазепа” та В. Сосюра “Мазепа”: їх схожості і відмінності.

Ключові слова: Дж. Г. Байрон, В. Сосюра, поема, художній образ, художній прийом, типологічна спорідненість.

**SPECIFICATION OF CHARACTERIZATION METHOD OF THE
IMAGE OF UKRAINIAN HETMAN IN THE POEMS "MAZEPA" BY G. G.
BYRON AND "MAZEPA" BY V. SOSYURA: TYPOLOGICAL ASPECT**

Riabokin Inna

Scientific supervisor – Tetiana Koneeva

PhD (Literature), Associate Professor

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

Department of World Literature

The article is devoted to the original interpretation of the figure of the Hetman Ivan Mazepa in the poems of George Gordon Byron "Mazeppa" and V. Sosyura "Mazepa": their similarities and differences.

Key words: *George Gordon Byron, V. Sosyura, a poem, an artistic image, an artistic reception, a typological affinity.*

Дискусія, полеміка щодо оцінки дій, учинків гетьмана Мазепи й досі триває в науковій, популярній літературі. Причиною тому – великий масштаб цієї особистості, яку важко збагнути, вмістити в певні рамки зрозумілості.

Образ Мазепи широко представлений у світовій літературі, малярстві, музиці. Про Івана Мазепу писали Вольтер, Байрон, Гюго, Рилєєв, Пушкін та багато інших зарубіжних і вітчизняних письменників, зокрема українські митці Тарас Шевченко, Михайло Старицький, Володимир Сосюра.

Мета статті: спираючись на тексти однойменних поем Дж. Г. Байрона й В. Сосюри, виділити прийоми і засоби характеротворення образу Мазепи в них.

Мазепа став культовою особою в західній літературі. Завдяки йому в Європі 18-го сторіччя освічені прошарки суспільства багато дізналися про Україну.

До найвідоміших творів європейської літератури й мистецтва про українського гетьмана належить поема Джорджа Байрона “Мазепа”.

Поетична структура поеми Байрона “Мазепа” відрізняється фрагментарністю. На початку твору ми бачимо гетьмана літньою людиною, після поразки під Полтавою. Але ані тіні іронії втеча козаків і шведів не викликає. На привалі гетьман розповідає історію свого прибуття в Україну, і тут постає захоплююче видовище – несамовитий біг дикого коня, до спини якого прив’язаний вигнанець. Кінь мчить юнака на батьківщину – в дикий степ. І природа немов прагне допомогти Мазепі, співчуваючи йому.

Вдало обрана жанрова структура твору, адже ліро-епічна поема – типовий романтичний жанр, що дозволяє англійському романтику не просто відтворити історичні події, а передати внутрішній стан героя, його почуття й переживання. Автор хотів лише відобразити сам “дух України”, що втілювався і в її широких краєвидах, і в душі її гетьмана. На думку С. Павличко, “поет намагається відтворити передовсім настрій, а не сюжет” [3, с. 168], поета цікавлять не стільки самі події з минулого героя, скільки рух його думок, плин почуттів, політ уяви.

Образ Мазепи – типовий романтичний характер байронічного художнього доробку. Адже до певної міри він – “злочинець”, бунтівник, який по-максималістськи заперечує усталені соціальні й моральні приписи, кидаючи виклик суспільству. Можна знайти в байронівському Мазепі й риси “прометеївських образів”, адже в ньому поет знаходить відблиски страждань та поривань Есхілового невмирущого титана.

Уже в експозиції він показаний в особливому ракурсі: представляючи його читачеві, автор вдається до відомого в фольклорі та літературі прийому паралелізму:

Гетьман – похмурий і старий

І сам, як дуб той віковий.[1, с. 12]

Порівняння з дубом, що символізує “міць і довголіття”, відразу виводить героя в певний план сприйняття, виявляючи в його натурі високі риси. Підкріпити це можна висловлюванням Карла XII:

У всіх із нашого гуртка

Відважний дух, тверда рука,

Та хто в цей час маршів, боїв

Балакав менше й більш зробив,

Ніж ти, Мазепо? [1, с. 14]

Створений в авторській розповіді психологічний портрет сімдесятирічного Мазепи – вірного друга й відданого соратника, турботливого по відношенню й до людей, і до тварин, доповнюється зображенням його в молодості. Тут основні риси його характеру розкриваються через любовну ситуацію.

На прохання Карла, якому важко заснути після важкого шляху, гетьман розповідає історію півстолітньої давності, до якої ми зверталися раніше.

Увесь шлях Мазепи від польського двору до України стає багатогодинним випробуванням його душевної стійкості. Він зазнає муки не тільки від жахливого фізичного болю, але й від безпорадності і гніву, однак протягом усього довгого і страшного шляху немає такого моменту, коли б він занепав духом. Герой протистоїть року – і виграє в нерівній боротьбі.

Головне, що підкреслюється автором в характері Мазепи, – гордість і неприборканість. Мчавши на коні в невідоме майбутнє, він найбільше страждає від неможливості помститися своєму ворогові.

Величезна часова дистанція – півстоліття – розділяє два епізоди з життя Мазепи, але і в тому і в іншому випадку це ситуації випробування, у яких перевіряється сила духу героя. Підсумок, до якого приходять він у кінці свого важкого і складного життя:

Хіба ж ту долю нам збагнуть?

Забудь печаль, одчай забудь! [1, с. 37]

Саме “високу душу” і прагне показати автор у своєму герої: у зображенні англійського поета Мазепа – надійний друг і відданий соратник, його вірність обов’язку абсолютно непохитна. У повній відповідності з романтичною концепцією любові почуття героя ідеальні й піднесені, єдині й незмінні: і через півстоліття він зізнається з усією щирістю, згадуючи кохану:

А все-таки я не знайду

Ні барв, ні образів, ні слів,

Щоб змалювати ним оту,

Яку так палко я любив. [1, с. 25]

У творах Байрона моноцентричний характер сюжету зазвичай підкреслюється назвою твору: всі події організовуються навколо фігури головного героя. Так відбувається і в даному випадку, однак тут не можна не помітити одну важливу особливість: основна частина поеми присвячена Мазепі, але в обрамленні перед читачем постають дві великих людини: “князь України” і король Швеції, обидва в пору лих, що звалились на них.

Велика особистість у художньому світі Байрона наділена безумовним правом на особливі етичні норми, вона не підвладна ні звичайним людським законам, ні навіть вищому суду. Її велич обумовлюється здатністю вистояти в боротьбі з Долею – вселенською космічною силою, під владою якої, згідно з уявленнями давніх, перебували навіть боги. Саме таким героєм є в зображенні Байрона гетьман Мазепа. Життя українського правителя не випадково постає перед читачем тільки в певних епізодах і в певному ракурсі. Залишаючи за межами розповіді добре відомі йому події з біографії Мазепи, поет зосередився на тих фактах, які дали йому можливість показати силу особистості й душевну міць свого героя – людини, здатної кинути виклик самій Долі.

Отже, Байрону вдалося створити емоційний, романтичний образ ніколи не баченої ним української землі. Англійський письменник одним із перших привернув увагу європейців до суперечливої особистості українського гетьмана. Залишаючись у рамках романтичної ідеалізації, Байрон мало цікавився історичним тлом, він створив новий тип ліричного героя, головними рисами якого стали бунтівний характер, прагнення до свободи, гідність, гордість, мужність та сила.

На Україні ж найчастіше Мазепу показували як підступного зрадника, властолюбця, людину ницу, прокляту церквою й Богом. І лише незначна частина авторів, відступаючи від загальноприйнятої думки, відтворювала справжнього Мазепу – борця за свободу своєї країни.

Одним із них був Сосюра – автор глибоко патріотичної поеми “Мазепа”. Початок її вперше був надрукований у журналі “Життя і

революція” за 1929 рік. І хоча в опублікованому уривку йшлося тільки про молодість Мазепи в ролі пажу при польському королі, задовго до його стосунків з Росією як гетьмана України, Сосюра почали всіляко цькувати й жорстоко переслідувати, звинувачуючи в українському буржуазному націоналізмі. Пізніше в автобіографічному романі “Третя рота” поет згадуватиме: “Образ Мазепи був ще тільки ембріоном, а мене навіть за ембріон почали бити” [5, с. 262].

Образ Мазепи в поемі подано багатогранно. В. Сосюра йде за романтичною традицією й осмислює спочатку молодість Мазепи, зосереджуючи увагу на романтичних пригодах і любовній історії:

Він дарував на мить любов

І знов, байдужий, далі йшов [4, с. 89]

В. Сосюра подає досить повну характеристику Мазепи, який, на його думку, любив Україну. Портрет героя подано й у молоді роки, й уже на схилі літ. У молодості Мазепа “не знав ні розпачу, ні муки” [4, с. 88]. Паж “чорнобровий” мав легкий крок, був “стрункий і самотній” [4, с. 88]. Мав “чорні кучери” [4, с. 88], “вузькі долоні”, “бархат вій», “владні очі” [4, с. 88]. Він вирізнявся “гордою красою” [4, с. 89], мав “голос ніжний, наче спів” [3, с. 93], “руки бархатні і чутливі” [4, с. 93], “лице натхненне і худе” [4, с. 114]. Король про шляхтича з України говорив:

Я бачу, ти не тільки паж,

Але й поетом бути можеш.

Твої слова, як зорі й рожі,

В них і любов, і туга, й гнів...

Бач, як усіх заворожив... [4, с. 95]

У творі підкреслено той факт, що Мазепа був освіченим і непересічним поетом, автором “Думи” й “Пісні про чайку”. Про нього сказано:

Мазепа – писарь курінний,
Юнак лукавий і хоробрий [4, с. 131]

Багато жінок було у Мазепа, та заради щастя рідного краю він ладен відмовитись від особистого життя:

В його душі, нічим не скутій,
Жіночі образи забуті
Живуть, як відгомін, як тінь,
І тільки про Україну мрія
Над ними вічно пламеніє [4, с. 119].

Мазепу як політичного діяча, як гетьмана України змальовано в другій половині поеми. Його постать зображено всебічно. Основну увагу зосереджено на трагедії Мазепа і трагедії народу.

Чого ж Мазепа не розбив
І не злетів він до висот?..
Бо не пішов за ним народ
Шляхом і радості надії.
Не зрозумів його він мрії [4, с. 133].

В. Сосюра проводить думку, що Мазепа був непослідовний у своїх діях. Свої справжні наміри гетьман не рідко вмело приховував. Це й послужило, на думку автора, причиною неоднозначних оцінок його дій і помислів:

“Він інтриган”, – немов вериги,
В душі моїй слова ці злі.
Але були його “інтриги”

Для щастя рідної землі [4, с. 76].

Зі змісту поеми стає зрозуміло, що автор був добре обізнаний з історичними й літературними джерелами. У трактуванні образу Мазепи В. Сосюра основну увагу зосереджує на психології особистості гетьмана. Уже в пролозі автор подає образ Мазепи. Герой уже сивий, старий, стоїть на березі Дунаю й думає про пережите, про долю, дану йому Богом, згадує своє минуле:

І перед сивим і сумним,
Немов могутньою рукою
Хтось розгорнув життя сувої
Коли ще був він молодим... [3, с. 88]

Згадуються найпам'ятніші епізоди із життєвого шляху правителя: від служби пажем при польському королівському дворі до зіткнення з Росією як гетьмана України. Автор часто вдається до прийому "бессервіссер" ("всезнайки"). Так, у сцені марення пораненого Мазепи, ще в молодості, В. Сосюра подає бачення всієї життєвої долі героя.

Використовуючи прийом віщого сну, він повідомляє й героєві, і читачеві майбутню розв'язку подій. Сновидіння – один із головних прийомів розкриття образу Мазепи в поемі. Через прийом сновидіння подано, зокрема, дитинство героя. Саме цей прийом допомагає авторові переносити героя в часі (в минуле, в майбутнє) та в просторі (на рідну землю). Через сон передано й благословення матері бути оборонцем України.

Головна увага автора в поемі зосереджена на двох іпостасях героя: Мазепа-паж і Мазепа-гетьман. Бачення головного героя В. Сосюра пропускає через своє серце, недаремно зауважено:

Я серцем хочу показати

Страшну трагедію Мазепи... [4, с. 131]

Головний герой поеми зображений як особистість суперечлива, але надзвичайно сильна. В. Сосюра далекий від ідеалізації українського гетьмана. Він акцентує увагу й на його позитивних рисах, і на негативних, на його бажанні й прагненні все зробити для здобуття Україною волі.

Отже, детально оглянувши життєвий шлях гетьмана Мазепи, Володимир Сосюра спробував прочитати його в контексті історичної долі України. Герой поеми українського автора глибоко патріотичний, його думки та вчинки трактуються як діяння справжнього патріота, вірного сина своєї землі, який хотів бачити її незалежною й міцною державою. І хоча у своїх оцінках Мазепи письменник не без протиріч, але такою вже є постать самого героя. Розкрити велич цієї постаті митцю допомагають як епічні, так і ліричні художні прийоми.

На думку Г. А. Гуковського, “У Байрона весь “зовнішній” матеріал даний як ліричний, як вираз душі автора, відображений в душі героя ” [2, с. 324]. Головною рисою, що визначає характер центрального героя в художньому світі Байрона, є неприйняття всього суцього порядку речей і бунтівливість. Образ Мазепи в поемі Байрона закросно в романтичному дусі, де домінують переживання й спогади героя, але водночас поет вдається до фольклорної палітри, широко використовуючи контрасти, паралелізми, деталі та символи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байрон Дж. Г. Мазепа / Дж. Г. Байрон. – Харків : Фоліо, 2005. – 479 с.

2. Гуковський Г. А. Післямова / Г. А. Гуковський // Сосюра В. Вибрані твори : у 2 т. – Т. 2 : Поеми. Роман. – К. : Наукова думка, 2000. – С. 319–331.

3. Павличко С. Байрон / С. Павличко // Зарубіжна література: Дослідження та критичні статті. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – С. 158–170.

4. Сосюра В. Мазепа / В. Сосюра // Сосюра В. Вибрані твори : у 2 т. – Т. 2: Поеми. Роман. – К. : Наукова думка, 2000. – С. 86–179.

5. Сосюра В. Третя рота : роман / В. Сосюра. – К. : Радянський письменник, 1988. – 357 с.

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

Скорик Юлія

Науковий керівник – Пахаренко Василь Іванович

доктор філологічних наук, професор

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

кафедра української літератури та компаративістики

Як зазначає А. Ткаченко, «визначень термінів «проблема» і «проблематика» майже не зустрічаємо – начебто внаслідок самозрозумілості, а насправді саме через її лише дотичність до літературознавства» [6, с. 149]. Це справді так, оскільки важко виокремити головні аспекти проблематики через розбіжність поглядів різних письменників. До того ж, розвиткові цього поняття з самого початку заважало заангажування літератури соціальними

та ідейними чинниками. Дослідник пропонує виводити суть терміна через його етимологічне значення, з грецької це слово означає як «щось, кинуте вперед», тому проблематику «можна трактувати як ряд «кинутих уперед» запитань, що їх ставить митець перед собою, персонажами, добою, буттям, читачами» [6, с. 150].

У підручнику «Теорія літератури» за редакцією О. Галича подано таке пояснення проблематики: це «сукупність тих акцентів, тобто тих сторін зображуваної дійсності, до яких привернуто увагу читача шляхом підкреслення їх за допомогою використовуваних у літературі зображувально-виражальних засобів» [3, с. 67].

А. Єсін у визначенні проблематики художнього твору акцентує увагу на індивідуально-авторському началі. Він говорить про проблематику як «галузь осмислення, розуміння письменником відображеної реальності» [4]. Це сфера, у якій виявляється авторська концепція світу і людини, де роздуми й переживання письменника – на першому плані. Проблематику можна назвати центральною частиною художнього змісту, тому що в ній, як правило, змальовано неповторний авторський погляд на світ. Природно, що проблематика вимагає підвищеної активності й від читача. Якщо тему він приймає як даність, то з приводу проблематики в нього можуть і повинні виникати власні міркування: згода або незгода, роздуми, певні переживання. Усе це постає в уяві читача завдяки авторській позиції, яка зображена у творі, але саме ставлення реципієнта не завжди їй тотожне [4].

Дослідниця Л. Крупчанова також убачає в проблематиці неповторний світогляд письменника. Вона аналізує проблематику твору як аспект змісту, на якому автор акцентує найбільшу увагу.

Коло проблем, охоплених авторським інтересом, і є серцевиною проблематики. Вибір питань, проблем визначає в цілому зміст твору й ракурс його аналізу [2]. Проблематика літературного твору, на відміну від тематики, є суб'єктивною стороною художнього змісту, і тому в ній максимально проявляється авторська індивідуальність, самобутній авторський погляд на світ або, як писав Л. Толстой, «самобутнє моральне ставлення автора до предмета» [4].

З тезами цих дослідників можна погодитись, оскільки проблематика художнього твору безпосередньо пов'язана з авторським задумом. Вона може бути відображена або «безпосередньо», або опосередковано. Коли митця першочергово цікавлять проблеми незалежно від образної системи твору, то таку проблематику можна назвати безпосередньою (її ще називають відритою або прямою). Найбільш часто вона проявляється в жанрах сатири, наукової фантастики, антиутопії, у громадянській ліриці, публіцистиці. Проте митець зазвичай не прагне виразити свій задум безпосередньо, а робить це опосередковано, через образне зображення характерів, предметів і явищ, які привернули його увагу. Він прагне підвести своїх читачів до самостійного вирішення проблематики, а не зробити це замість них. У цьому акценті й укладені поставлені автором проблеми [2].

Проблематику можна реалізовувати на різних рівнях твору. Найчастіше вона впливає з:

- 1) зображення характерів та художнього конфлікту, коли в процесі протистояння двох протилежних образів вирішується і проблематика;

2) тематики твору, наприклад, в історичній чи художньо-історичній прозі, де розв'язання проблематики витікає з самої історичної події [2].

Існує безліч факторів, від яких може залежати проблематика твору: це історичні події, соціальні проблеми сучасності, ідеологія, навіть «літературна мода». Проте насамперед художника цікавить змалювання свого ставлення до того чи іншого явища дійсності, а не того, яке вже стало клішованим. Цим обумовлений той факт, що одні й ті ж теми в різних письменників отримують відмінні освітлення й, відповідно, твори однієї тематики володіють різною проблематикою (наприклад, різногранні оцінки діяльності гетьмана Мазепи).

У силу цього деякі сучасні жанри, які тяжіють до клішованості та канонічності, особливо в масовій літературі, рідко містять глибоку і значну проблематику. Чим багатогранніше зображені у творі характери, ситуації, конфлікти, чим глибша авторська позиція, тим цікавішою й важливішою постає проблематика [2]. Наприклад, метою детективних романів є не глибинне занурення в проблематику чи ідейно-художній зміст, а напружений сюжет та розкриття загадки в кінці твору.

Щодо класифікації літературної проблематики, то варто зазначити про її багатогранність. Митців хвилюють питання різної спрямованості. Авторський інтерес у всі часи викликали філософські питання про сенс і цінності людського життя, про природу людини, про добро і зло, про те, що таке свобода тощо.

Питання типології художньої проблематики стали розроблятися літературознавцями досить давно. Одна з перших плідних спроб розмежувати типи художньої проблематики

належить М. Бахтіну, який виділив романну і нероманну концепції дійсності. Дослідник класифікує їх насамперед по тому, як підходить автор до розуміння й зображення людини [1, с. 447–483]. Однак ці групи виявлялися внутрішньо неоднорідними, що привело до необхідності подальшої розробки типології в напрямі більш чіткої диференціації типів.

Варто зазначити, що М. Бахтін досліджує не безпосередньо проблематику, а звертається до жанрової специфіки літератури. Здебільшого тут ідеться про романні та нероманні жанри. Перші – вільні, пластичні, діалогічні. У них широко проникають сміх, іронія, гумор, елементи самопародії. Жанр роману вносить у твір проблемність, специфічну смислову незакінченість і живий контакт з «неготовой, становящейся современностью» [1, с. 451]. Також він характеризується стилістичною тривимірністю, зміною часових координат літературного образу, новою зоною побудови образу та ідеалізацією минулого. Нероманні жанри, на жаль, науковець оминає своєю увагою.

Далі від усіх пішов, імовірно, Г. Пospelов, який назвав уже чотири типи проблематики: міфологічну, національно-історичну, характерологічну (інакше – етологічну) і романічну, тобто романну. Тут він і пояснює зв'язок проблематики та жанрової специфіки, яка стала основою для класифікації обох дослідників: «Значить, що твори однієї жанрової форми ... можуть мати міфологічний, героїчний, характерологічний, романічний жанровий зміст. Йдеться про типологічні змістові якості творів, які можуть повторюватися в різні епохи, у різних національних літературах та їхніх напрямках. Ідеться про історично повторювані аспекти проблематики творів художньої словесності. Це і є їхній

жанровий зміст. ... Порядок, у якому ми щойно попередньо перерахували різновиди жанрового змісту, – це порядок їхнього закономірного історичного виникнення» [5, с. 166].

Отже, проблематика – це змістовий компонент літературного твору, де за допомогою зображувально-виражальних засобів показано осмислення й розуміння письменником відображеної реальності, представлені у вигляді «кинутих уперед» запитань, що їх ставить митець перед собою, персонажами, добою, буттям, читачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М. Бахтин. – М. : «Художественная литература», 1975. – 504 с.
2. Введение в литературоведение : учебник для бакалавров / Н. Л. Вершинина [и др.] ; под общ. ред. Л. М. Крупчанова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт, 2015. – 479 с.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / за наук. ред. Олександра Галича. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 488 с.
4. Єсін А. Принципи та прийоми аналізу літературного твору : навчальний посібник / А. Єсін. – М. : Флінта, 2000. – 248 с.
5. Поспелов Г. Проблемы исторического развития литературы : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Русский язык и литература» / Г. Поспелов. – М. : Просвещение», 1971. – 271 с.
6. Ткаченко А. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства : підручник для студ. гуман. спец. ВНЗ. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ В РОМАНІ ЛЮКО ДАШВАР

«ІНІЦІАЦІЯ»

Снітчук Дарія Володимирівна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української літератури

Люко Дашвар (справжнє прізвище – Ірина Іванівна Чернова) (нар. 1957) увірвалася в сучасну українську літературу своїм першим романом «Село не люди» (2007), який став лауреатом конкурсу «Коронація слова» та здобув II премію, голосно заявила про свій талант та непересічну філософічність думки. Її твори – гостропсихологічні романи, що розкривають недоліки суспільства, жорстокість людських душ, де чистій та світлій людині просто неможливо вижити, не зрікшись своїх переконань, не зламавшись під випробуваннями долі. Її образи – багатопланові, складні, прочитуються залежно від того контексту, у який уведені. Є ті, які містять у собі найкращі риси, а є й такі, що наділені виключно негативними характеристиками.

У творах Люко Дашвар відзначаємо насамперед відчуття новітніх тенденцій у написанні книг. Вони невеликі за обсягом; мають динамічний початок, що захоплює читача одразу; текст густо насичений діалогами, немає довгих описів чи розлогих внутрішніх монологів. Усі пейзажі/інтер'єри, філософські

узагальнення чи роздуми героїв мають невеликий формат через доречно дібрані виразні українські слова чи фрази.

Системного наукового осмислення творчість Люко Дашвар досі не отримала. Відтак метою нашої роботи є осмислення проблематики роману «Ініціація».

Гостропсихологічний роман Люко Дашвар «Ініціація» побудований на перипетіях життя головної героїні. Образ Меланії дуже складний, багатоаспектний, він прочитується уже за заголовком твору. Ініціація – (лат. *Initium*, від *initiare* – починати; лат. *Initiatio* – посвячення; здійснення таїнства) у загальному значенні – початок, початкова стадія, конкретніше – обряд, що знаменує перехід індивіда на новий щабель в межах соціальної групи. У психологічному сенсі ініціація виникає тоді, коли людина насмілюється діяти всупереч природним інстинктам і відкриває в собі можливість руху в напрямку до свідомості. Меланія пройшла свою ініціацію –

на право вважати себе людиною. Серед зрад, обману, лицемірства та брехні – Меланія намагається повернути до своїх пріоритетів духовні цінності.

Образ Меланії Нечай – головний, він – об'єкт розповіді. Характер персонажа поданий у розвитку. 31-річна дівчина протягом усього роману намагається обрати правильний шлях, адже за своєю суттю вона дуже добра й мила, проте вистояти одній і залишитися людиною у цьому жорстокому світі не так вже і легко. Дівчина піддається випробуванням: сама смерть кидає їй виклик. Розчарована і зраджена батьками, коханим, друзями, Меланія намагається стерти з пам'яті людську жорстокість і не втратити людяності.

Цілісної портретної характеристики Меланії авторка не подає, загострюючи увагу на якостях дівчини: «...я і сама про себе давно знаю: що красива і фантастично неординарна.» [1, с. 93]. При описі головної героїні Люко Дашвар ніби «вириває» окремі фрази, які лише дають силуетні уявлення про головну героїню, використовує іменники та дієслова, чітко: об'єкт/предмет та дія. Видається, авторка це робить навмисне для того, щоб читач не зациклювався на портретній характеристиці героїні, щоб підкреслити ключові моменти – внутрішній світ дівчини : «І ось я тут, у нотаріальній канторі, за двадцять хвилин до закриття: вмотивована, відважна і занадто знервована для того, щоб відірвати ці двадцять хвилин від себе, подарувати їх будь-кому» [1, с. 10].

Якщо проаналізувати мовлення дівчини, то воно в неї просте, нерозгорнуте, чітке та лаконічне, пересипане сучасним сленгом. Особливістю є фраза «Ма...ти моя Мотря», яку впродовж всього твору повторює Меланія.

Характеристику дівчини, доволі різнопланову та в той же час і суттєву, отримуємо з вуст самої героїні, яка замість власної похвали, нерідко критикує себе за свої необдумані вчинки: «Пиляю себе подумки: дурепа довбана, ти вбитися готова, повісити на себе купу непотребу у вигляді божевільних нотаток старого діда, аби тільки почути оце : «Ви така шляхетна...» А далі що?!» [1, с. 66].

Знайомство з Меланією починається у нотаріальній конторі, куди вона прийшла для того, щоб скласти заповіт: «Герман не вірить власним вухам. Роздивляється мене здивовано.

– <...> нащо вам заповіт саме зараз?

- <...> Такі часи! – повторюю бовдурові. – Рік дві тисячі сімнадцятий! Війна! Усюди війна. То допоможете?
- <...> Здається, ви більше переймаєтеся не своєю наглою смертю, а тим, що ваші багатства потраплять не в ті руки.
- <...> Бо – прикиньте! – всі свої матеріальні цінності я чесно заробила! Сама!» [1, с.12].

Вибір імені головної героїні цілком виправданий: воно несе інформацію про Меланію як особистість та дає натяк на мінливість її настрою та пріоритетів. Авторка загострює увагу на тому, що при зустрічі з незнайомцями героїня ніколи не називає свого імені, ніби воно для неї є чужим, осоружним, але водночас таким символічним.

«Мамо, про що ти думала, коли назвала свою дитину “темною, чорною”! Ти знала, що з грецької Меланія перекладається як “чорна”?! Що твою дочку через те може тягнути до людей із чорною душею! І це вирок! Вирок на все життя» [1, с. 307]. Ім'я дівчини ніби має пояснити читачеві такі необдумані та іноді безглузді вчинки. Брат ніжно називав її «Мелася», мама та начальниця «Меланією», а командир бойового крила «Кресала», з яким Меланія мала короткочасні стосунки від ніжного «Міл» до зневажливого «Мілкі»: «Сікорський ніколи не називав мене Мілкою – коровою з шоколадки» [1, с. 363].

Меланія мала ще одне ім'я, яке їй дав Блек – хлопець з будинку волонтерів. Дивний, незрозумілий зв'язок виник між дівчиною та хлопцем з першого погляду. Він називав її «Рома-Роза» [1, с. 94].

У подальшому Меланія відкине своє юридичне ім'я та обере те, що приносить їй любов, щастя та натхнення – Рома-Роза. Вона буде представлятися цим ім'ям і волонтерці Валентині, і

випадковій знайомій Діні. «Рома-Роза... Не прибило до землі – кружляю над ґрунтом, упасти не боюся, – не розіб'юся, бо не існує більш надійної основи для життя, ніж чудова ефемерність кохання» [1, с. 132].

Деталь поведінки дівчини (метушилася, не робила зайвих рухів) характеризує її як інтроверта, але водночас емоційну та наполегливу. Які б життєві перепетії не траплялися на шляху Меланії, сама Люко Дашвар не подає читачеві свого ставлення до дівчини, не аналізує її. Цим письменниця дає читачам свободу вибору у трактуванні образу, кожен прочитує його по-своєму, залежно від світогляду та власної моралі.

Меланія працює у коворкінгу на Лівому березі разом з подругою Улькою: «Улька класна і крута. Розробляє і супроводжує сайти <...>, на шиї в Ульки сидить такий собі Тимур..., взагалі космічно-творча людина, він б'є байдики на Ульчиній території, спить у її постелі, жере її їжу і серце» [1, с. 27]. Дівчата схожі між собою, адже епізод з Улькою показує, що Меланія і Улька творчі, працьовиті та неординарні. Меланія закінчила філфак з відзнакою, учителювала в престижному ліцеї задля реалізації плану організувати на базі ліцею власні тренінги з ефективних комунікацій та формування особистості, решту часу дівчина віддавала великому видавничому дому. «Я могла б стати письменником. Чи ще стану, бо коли редагую ідіотські тексти, які надсилають замовники, у мене дах рве від тих перлів. Я таки дуже талановита!» [1, с. 33]. Саме Улька «підкидає» роботу Меланії у вигляді роману-зошита старого дідуся Реформаторського, який частково змінить життя головної героїні назавжди.

Саме він розповість їй про ініціацію – шлях до самоідентифікації. «Людині вкрай важко ідентифікувати себе, – каже дід. – А це, мила дівчино, надскладне завдання. <...> Будь-яка ініціація втратила сенс, перестала бути фундаментом. <...> От ви...Скажіть, мила дівчино, хто ви?» [1, с.101]. З того часу Меланія намагається усвідомити власне місце в житті.

«Я особистість, – зазначає дівчина. – Складна, неоднозначна... Майже завжди знаю, як слід вчинити, та не роблю цього... Багато мотивів, нашарувань, емоцій, думок» [1, с.103]. На що дід Реформаторський заперечив: «Ви розгублена, бо так і не усвідомили, хто ви є» [1, с.103].

«Жінка? А раптом, дійсно, завтра, незважаючи і попри, задумаю змінити стать?» [1, с. 104].

«Українка? Хтозна. Мамині предки хоч і зафіксувалися в Києві років двісті тому, але як вони там опинилися з прізвищем Краус, сімейна історія не уточнює» [1, с. 104].

«Патріотка? Отут безліч обурених думок, бо, коли нотаріус розмірковував про страшні нескінченні безцільні війни, хотілося, щоб він не мені все те говорив <...> І, якщо чесно, саме поняття “патріотизм” лишається для мене настільки посутим його практичним застосуванням, що я вже не розумію його теоретичної основи» [1, с. 105].

«Я – волонтерка, загальним терміном дві доби зі свого тридцяти одного року життя. І на один відсоток справ не наберу для патріотизму» [1, с.105].

«Певно, я громадянка. У мене є паспорт. Конкретні громадянські права та розпливчасті громадянські обов'язки.

Формально я громадянка. Суті ще не торкалася, тому облишу цю тезу на потім. Є й інші» [1, с. 105].

«Християнка? Мабуть, бо хрещена. Знаю “Отче наш”, радісно святкую Різдво і Великдень. У церкві раз була: хрестила малого Івасика, а це на сто відсотків не тягне. Навіть на один, бо на запитання про існування Бога я б чесно відповіла: не знаю, чи він є» [1, с.105].

Космополітка «вільна людина світу... але ж для них немає кордонів...шкода, що я не серед них» [1, с. 106].

Врешті дівчина покидає пошуки своєї ініціації, говорячи останню фразу у цих роздумах: «До біса» Я Рома-Роза! Кохана на двісті відсотків! Мені цієї ідентифікації – аж через край ! Я вітер і сонце» [1, с. 106].

Різнопланову, але коротку характеристику Меланії нам іноді подають герої роману. Фрази короткі, суб'єктивні, почасти випадкові.

Волонтерка Валентина справді прикипіла душею до молодій дівчини, захоплювалась нею: «Справді?! Яка ж ти молодець! Просто молодець! – Валентина сповнюється поваги до мене, ніби вимагає від мене додаткових слів», «Ти така глибока, Ромо-Розо!» [1, с. 377]. Сікорський говорив Меланії: «Міл, ти – ТТ з порожнім магазином. Ясно?» [1, с. 317]. «–Так он чого вона така довбонута, – відказує кістлява схожа на Залізного Дроворуба Альончина подруга» [1, с. 317].

Доля кидає перший серйозний виклик головній героїні. Меланія, яка ще ніколи не зустрічала кохання (окрім трирічних стосунків з данцем Нілсом, які виявились лише грою для обох), оскільки перед собою ставила зовсім інші цілі, забула про пошук

«своєї людини». Одного разу в будиночку волонтерів, куди її привела подруга, Меланія зустрічається поглядом з незнайомцем: «Косую на молодого мужчину. Навіть вигадую йому ім'я. Я б назвала його Джакобом, Бастером чи Блеком. <...> «Блек!» – вирішую і навіть не намагаюся розібратися: з якого дива?» [1, с.75]. Дівчину обурює, що він робить вигляд, ніби не бачить її. І на тривалий час зникає із волонтерського будиночка. Так у житті Меланії з'явився Блек.

Рома-Роза занурюється в кохання, віддає душу й серце Блекові. На другий план відходять гроші, кар'єра, успіх. Матеріальне втрачає сенс, бо воно може жити лише тіло, а от кохання – душу. Знову пробуджується в дівчині доброта, відкритість, бажання віддавати, а не брати: «Все, що відбувається зі мною і цим майже незнайомим, але вже таким моїм мужчиною, язик відмовляється назвати близькістю і будь-яким іншим словом, яке наважилося б визначити наше бурхливе єднання...» [1, с. 94].

Блек як раптово з'являвся в житті Меланії, так раптово і зникав. Саме йому дівчина зізнається вперше «кохаю тебе» та не чекає відповіді, адже все одно колись він відповість тим самим. Усе життя дівчини стало існуванням заради «свого мужчины». Та одного дня Меланія (Рома-Роза) втрачає все: «Із Житнього ринку виходить мій мужчина. Сміюся тихо, щасливо. <...> Блек стоїть...не йде, ніби точно знає: я поряд, зараз прилечу.

– Тимуре! – чую голос Ульки, зупиняюся, роззираюся.

Бачу її здалеку: спішить до Житнього ринку, махає комусь. Ще не бачу кому... Серце вже знає. Ні... – темний жах охоплює за мить, заковує в камінь – брила» [1, с. 152]. Вмить Меланія втрачає все: коханого, подругу, себе. «Як же нестерпно боляче! Наче впала, очі в

землю, повзу на животі: каміння дере шкіру, м'язи, дістає до серця і там лишається, на серці» [1, с. 153].

Після зради Блека ми вже бачимо іншу сутність Меланії, почуття образи та несправедливості затьмарили світлу совість та чисте серце дівчини. Вона вже не шукає свою самоідентифікацію. Несвідомо стає залежною від грошей, близькості без обов'язку та помсти. Рома-Роза знаходить роботу у сумнівній фірмі «Кресало», де починає стосунки з Олегом Сікорським – чоловіком її колишньої начальниці Лесі Іванівни та коханцем керівниці «Кресала» пані Півник. Здається, Меланія втрачає будь-який інтерес до духовного, а втішається лише гріховною пристрастю. «Хтось би збоку глянув на те все, здивувався б: ох, швидка! Не шукаю причин власних вчинків. Останнім часом я намагаюся берегти своє життя від думок про життя» [1, с. 316].

Дівчина докорінно змінює своє життя. З її життя вона викидає все зайве – роботу, гроші, людей: «...люди, що існували в моєму житті...щезли назавжди, стерті забуті. <...> Пам'ятаю їх усіх, хоч давно не бачила. <...> Подумки давно поділила їх на дві різновеликі групи. У першій батьки, брат з собаками, волонтери, Діна, старий нотаріус. Мені шкода їх, дуже шкода. У групі смертників: Леся Ігорівна, Герман, Улья і він, Блек, – слабкодухі зрадники, пристосуванці і покидьки! Хіба таким місце серед людей?» [1, с. 324]

Наприкінці твору Люко Дашвар уміло перплітає долі всіх героїв твору. Стара Костомарова, Герман, Тимур-Блек, Улья, Перегуда, Тася, Діна та Меланія стають свідками чи учасниками кривавої бійки, в якій самотній батько Павло Перегуда захищає молодого Тимура-Блека. Обоє помирають від побиття молодиками.

Для Меланії це найбільша втрата. Життя втрачає сенс. Ми дізнаємося, що після цих подій Меланія починає одноосібно володіти батьківською квартирою, перериває будь-який зв'язок із друзями, нечасто спілкується з рідними, усвідомлено підтримуючи позицію тезами про рабів. Їй вдалося переформатувати власні тренінги, які тепер називаються «Вижити і залишитися людиною. Давайте спробуємо!». Дівчина усвідомлено вбила свою ненароджену дитину. Меланія впевнена, що вона пройшла свою ініціацію: «Людина має пройти лиш одну ініціацію: на здатність бути справжньою людиною. Я прочитала, задумалася і розумію тепер: пройшла випробування – людина на всі сто! Бо тільки справжня людина може так відчайдушно ненавидіти зраду і так активно намагатися її вбити» [1, с. 324].

«Чорне» перемогло в душі Меланії, немає у житті головної героїні більше місця для кохання, совісті та інших почуттів, вона зайнялася прагматичним завоюванням нових висот.

Таким чином, образ Меланії авторка розкриває через символічний «чорний» образ, через пошуки своєї ініціації. За Люко Дашвар, «ініціація» – шлях для пошуку себе, це початок нового життя.

ЛІТЕРАТУРИ

1. Дашвар Люко. Ініціація : роман [Текст] / Люко Дашвар. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 413 с.
2. Люко Дашвар: «Я боялася поповнити лави жінок-письменниць, бо маю до них дуже насторожене ставлення» / Спілкувалася Іра Татаренко // Друг читача. – 2009. – 22 лютого. – С. 4.

3. Харчук Р. Сучасна українська проза. Постмодерний період : навчальний посібник / Роксана Харчук. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Академія, 2011. – 247 с. – (Альма-матер).

НАЦІОНАЛЬНА ТА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА

ЗБІРКИ З. ДОНЧУКА «ДЕСЯТА»

Солодка Лілія Олексіївна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української літератури

На сучасному етапі розвитку українського літературознавства все більшої ваги набуває розгляд постатей, які через соціальні та політичні чинники опинилися за межами України. Лише зараз ми починаємо відкривати повною мірою художню спадщину наших співвітчизників у діаспорі. Славетне ім'я Зосима Дончука (псевдонім Кость Богданів) (1903–1974) довгий час було невідомим для українського читача. Проте такі значні письменники не можуть залишатися поза контекстом української літератури, бо саме український народ описаний у їхніх творах, саме за нього боліла і страждала душа письменника в далекій чужині. Творча спадщина письменника досі не поцінована належним чином, можна сказати, що наукове осмислення лише починається. Окремі відомості про Зосима Дончука містяться у

довідниках, спогадах, листах. Маємо поодинокі аналітичні студії про митця В. Біляєва[1], О. Вешелені, В. Мацька, І. Овечка, С. Ленської [3,4,5], Л. Солодкої [6], можна сказати, що наукове осмислення його творчості лише починається

Сьогодні, у час складної ситуації в Україні, особливо актуальними стають твори Зосима Дончука, творчість якого пронизана глибокою любов'ю до України, до її історії, звичаїв, традицій. Відчутний дух патріотизму, та цей патріотизм не лише всередині особистості, він виливався сльозами і сміхом на перо, аби викривати тоталітарну владу, яка залізними пазурами впивалася у ніжні душі українців

Творчий доробок Зосима Дончука багатогранний, різноманітний і ціннісний. Збірки оповідань «Чорні дні» (1952), «Через річку» (1953), «Десята» (1968) характеризують творчість наратора як перші кроки у літературні обрії.

Детальніше охарактеризуємо збірку «Десята» (1968). Збірка Зосима Дончука «Десята» (1968) уміщує як побутову тематику «Два доляри» (любовний трикутник), «Полуниці» (спомин шкільних років про крадіжку полуниці), «Божественна краса» (подружня невірність з боку прекрасної жінки), «Звірі» (синтез природного і людського начала; взаємодопомога), «Кавун» (проблеми людської моралі), «Почуття» (етапи людського життя: страх, сміх, розчарування, жорстокість, незрозумілість, сором), «Бльондинка» (показ людини невисокої моралі), «Жебрак» (показ сили справжнього кохання, всупереч соціальним станам), гуморески «Передсвяточні закупи» (книга як найбільше багатство людське), «Ми поспішаємо» (плинність людського життя), «Капелюх» (життя в еміграції крізь призму радянської влади), так і спогади страшної

антигуманної дійсності тоталітарної системи, зокрема тема Другої світової війни «Десята», «Остання хвилинка», «Двобій», «Брати» (сили родинних ниток), «Посестри» (показ взаємодопомоги ціною власного життя), «Нічна дефіляда» (патріотизм, відвага заради Соборної України), «Право революції», «Старий млин». Вектори найрізноманітніших тем спрямовані на показ українського патріотизму, чистоті душі, помислив, учинків та ненависті до ворога. Побутове, ліричне, родинно-сокровенне сплітається воедино із чорними хмарами диму. Прослідковується крізь призму головних героїв туга автора за батьківщиною, куди він хоче полинати, незважаючи на політичні колізії («Нічна дефіляда»).

В однойменному оповіданні «Десята» Зосим Дончук репрезентує Україну в умовах Другої світової війни. У полі зору автора молода перекладачка Оля (єдина, котра знала німецьку мову у селі) та німецький офіцер Жорж, який солодко оповідав сироті про щасливе майбутнє України: «Розповідав щиро й сердечно, як він намагався визволити цих бідних людей із неволі. І тоді в Олі серце спливало кров'ю, як віск топилось від цієї страшної і зворушливої розповіді. Запевняв, що коли скінчиться війна, то Україна буде самостійною державою, вільною і рівною серед великих держав. Дуже мальовничо Жоржик оповідав їй про майбутнє України» [2, с. 40].

За це «щасливе майбутнє», власне, дівчина і покохала чужинця усією трепетною дівочою душею. Та як не рятувала Оля свого коханого від справедливої помсти партизанів, не помітила, що згубила власне молоде життя: « – Кожендесятий, три кроки вперед! – подав команду командир загону німецькою мовою, і есесівці, як хорти, почали витягати, виштовхувати, виводити

кожного десятого з лави» [2, с. 47]. Жорж показав свою істинну сутність, коли кожного десятого із натовпу було приречено до страти, до цієї когорти мучеників входила і юна Оля, а колишній «коханий» байдуже спостерігав за страхітливою картиною.

У тендітному образі дівчини відображено масові страждання, понівечені життя українок, які всією душею хотіли допомогти і порятувати рідну землю, та були нещадно знищені страшною системою. У Жоржові змальовано деспота, ката, безбожника, душогуба, який знищив багато життів, але найжорстокіше поквитався з Олею і ще ненародженою спільною дитиною: «Жорж велетенським кулаком збив Олю із ніг одним махом і почав люто затоптувати маленьке тіло великими кованими чобітьми. Вся вона, заюшена кров'ю, силкувалася підвестися і ще раз в останнє плюнути йому з погордою в обличчя» [2, с. 49]. Навіть дивлячись в обличчя смерті, Оля відчувала себе переможницею у цій страшній антигуманній битві.

Символічна назва як збірки, так і оповідання «Десята», відображає не лише кількість жертв фашизму, але і втрату десяти Заповідей Божих у суспільстві, знищення, змертвілості всього людського у катах нашого народу. Лиш та нація може перемогти ворога, яка керується Божими законами і людською мораллю. На тлі Різдва, релігійного свята народження Сина Божого, відбуваються страшні антигуманні акції, спрямовані на свідоме знищення людей. Зосим Дончук реалістично і художньо переконливо змальовує страшну дійсність.

Воістину народний письменник не міг оминати тему революції, яку відтворив у оповіданні «Право революції». У перших рядках простежуємо символічні маркери нашої ідентичності:

«Блакитними просторами, жовтавими степами, духмяними чорноземами пливе, шумить, клекотить із диких лугів Азії завошивлена, розпатлана, у личаках товстозада червона революція» [2, с. 61]. Вона (революція) «загадково патетична з гучними гаслами, косими поглядами, брутально-зухвала й нахабна, як повія. Брудна мораллю, жорстока поведінкою, звіринна в засобах. Дикою буремною зливою, мов п'яна бестія, нахрапно пролетіла білохатними селами, зеленіючими садами, пшеничними полями, перетворивши чисті українські остої побуту в руїну, опоганивши віковічну непорочність християнських моральних засад» [2, с. 61]. Персоніфіковано відтворено жінку-революцію, злу і жорстоку, позбавлену моралі, яка забирає всі сили, цінність життя, розриває родинні зв'язки. Суспільство стає глухим і сліпим, кожен виживає, як може, світ керується тваринними інстинктами.

Символічну функцію у творі виконує колористика – жовта й блакитна, що означає кольори Української держави. Також символічним є образ церкви – храму, на дзвіниці якого сиділа ворона, означаючи неминучість загибелі ворогів і катів. Неможливість відстояти свої права штовхнула селян до розправи над злодіями: «Два постріли з централки гримнули так гучно, що заклекотали всі собаки. Передній впав на східцях церкви, а задніх молотили мовчки по голові. Злодії були так самовпевнені, що й не встигли витягти з-за пояса "обрізів". Самосуд був короткий, як літня ніч. На дзвіниці каркнула ворона й злякано засвистіла крилами» [2, с. 70].

Зосим Дончук майстерно зобразив на тлі вишуканої, прекрасної природи кров, сльози, гіркоту, страждання – світ, у якому панувала несправедливість, нищення людської гідності,

зухвалість і вседозволеність. Автор прагнув розкрити всю антигуманну сутність навколишньої дійсності, відкрити очі на страхітливі знущання над народом.

Як зазначає С. Ленська, «серед художніх особливостей малої прози З. Дончука слід виділити насамперед документальну основу багатьох сюжетів, реалістичність зображення людини і світу, психологічну достовірність і точність, а також елементи експресіонізму в художньому моделюванні антисвіту сталінізму» [5, с. 10].

Типологічно близькими до творчості Зосима Дончука є твори Олена Звичайної, Петра Волиняка, Докії Гуменної, у яких прослідковується антитоталітарна тематика.

У обох збірках автор звертається до сутужного життя народу, засуджує світ, де превалює зло, жорстокість, беззаконня, безкарність, ницість. Натомість возвеличує багатство духовне, красу внутрішнього світу.

Символіка назви збірки «Десята»: цілісність, універсальність, первинно-природна рівновага; вічний потік світобудови, ключ до всього суцього. Десятина – данина богам, яка символізує десяту частину врожаю. Десять Заповідей, десять божественних імен; кінець циклу (віха у житті індивіда), царство.

У збірці «Десята» автор порушує і морально-етичні проблеми. На початку оповідання «Жебрак» зображено молодих, безтурботних дівчат, які солодко мріють про своїх майбутніх чоловіків. Кожна уявляла свій ідеал по-своєму, Настуня, на відміну від інших дівчат, мала інакші погляди: «...для мене найголовніше, щоб я його полюбила всім своїм серцем, а він мене усією душею. Щоб у нас ніколи не було сварки і зради. А все інше – байдуже.

Праці я не боюся найтяжчої, тільки, щоб у хаті було завжди весело, і щоб любов ніколи не тікала від нас» [2 с. 110]. У слова дівчини вкладено істинні і виважені слова, що репрезентують найвищу октаву людських взаємин. Раптом дівчата побачили «бравого кучерявого парубка з баяном на ампутованих до колін ногах» [2, с. 111]. Це був молодий хлопець-жебрак в апогеї свого юнацького світу, який вигравав прекрасні мелодії. Музика перебувала у дисгармонії із сірим світом, який приборкав людину і зробив назавжди калікою. Краса і потворність у вічному протиборстві. Відбулася антитеза: зовні хлопець сміявся, був веселим, а всередині гострий меч пронизав все серце. Дівчата зачаровано слухали і милувалися грою юнака: «Вони замилувано споглядали його обличчя, шию, всю голову, широкі плечі, спритні пальці, могутні груди. А коли погляд переходив до колін, нижче від баяна, то раптово огортав несамопитий жах» [2, с. 112]. Символічною є пісня, яку заспівав парубок: «Віють вітри, віють буйні...» – алюзія на ліричну пісню Марусі Чурай, лейтмотив якої почуття самотності, коли душа прагне щирого кохання. Так само душа парубка чекала тої справжньої любові, про яку говорила Настуся: «Не можу дивитися і слухати тугу цього бідного хлопця. Ходімо!» [2, с. 112]. Та не втекла дівчина від долі, від свого справжнього кохання, про яке мріяла ще з дитинства; вона не могла більше забути тих очей. Вона знайшла бідолашного Максима (так звали хлопця) і більше ніколи його не покинула. Упродовж життя довелося терпіти кпини, глум людський, однак для неї це не мало ніякого значення: «Йй здавалося, що коли вона принесе своєю жертвою щастя Максимові, то вони обоє будуть щасливі. Вона вірила, що всі люди на землі підпорядковані Божій волі, і Бог повчає людей робити добро

іншому, щоб бути щасливим» [2, с. 116]. Спершу це був ніби обов'язок Настусі та пізніше вона полюбила Максима всією трепетною душею.

Автор показує звиродніння людське, нівелювання людських цінностей, гуманізму, коли Максим хотів посватати дівчину: «Максим сидів на тачанці й розглядав то двір, то вулицю села, то натовп, що все збільшувався навколо тачанки. Вістка, що до Насті приїхав жебрак свататися, блискавкою сполошила село. Уся молодь з гулянки на вулиці поспішала на видовище. Люди стояли під тинами, біля перелазів, реготалися та щось викрикували» [2, с. 117]. Заможні батьки не підтримали свою дочку, тому Настя подалася з коханим світ за очі. «– Звірі, а не люди! Як Ісуса Христа, готові кожного знедоленого розп'яти на хресті! – гнівно мовив Максим» [2, с. 118].

Зосим Дончук моделює у новелі моралізаторські принципи, керовані Божими Заповідями. Все повертається до людей сторицею, а страждання, сльози перетворюються у дорогоцінний смарагд, дарований людині за її добре серце і щирість. Момент зустрічі матері й дочки – кульмінаційний, де показано поневіряння матері-жебрачки через соціальні умови (дві советські п'ятирічки), її жалюгідне життя. Та основний момент – покаяння жінки, який Біблія трактує за прощення гріхів людських. Настя і Максим пробачили жінку, бо всепрощення керує світом засилля і зла.

Отже, розглянуті новели передають психологізм характерів, вимірів людських цінностей у житті. Сюжети аналізованих оповідань захоплюючі і динамічні, відмінні один від одного. Крізь призму свого світобачення, автор розкриває образи простих людей, їхнього життя, вчинків. Кінцівки оповідань досить неочікувані, що

дуже цікаво сприймається й осмислюється. Зосим Дончук використовує багату українську мову у порівняннях, метафорах. Емоційно сприймається реципієнтами уривчастість речень, що несуть за собою неочікуваність подій. Проблематика розглянутих творів: життя і смерті, сімейних цінностей, прекрасного і буденного, таємного і реального, красивого і потворного, всепрощення, гуманності, добра.

Постать Зосима Дончука – це неоціненний скарб для нашого народу. Його гуманістична душа списувала страшні антигуманні акції супроти українства. Він належить до когорти талановитих письменників, які жили і творили для того, щоби вивести свій народ із глибокої страшної прірви.

На нашу думку, твори Зосима Дончука доцільно використовувати у позааудиторній роботі з учнями шкіл, позаяк вони здійснюють виховний вплив, правдиво відтворюють сторінки минулого. Такі зразки формують у дітей національну самосвідомість. Випускник основної школи – це патріот України, який знає історію батьківщини, сприймає оточуючий світ крізь призму власного світобачення, усвідомлює національно-етнічну належність і неподільність народу. Творчість письменника не обмежується лише історичною тематикою, це насамперед твори гуманістичного спрямування, наприклад, твір «Горішок» можна вивчати на уроках позакласного читання, бо саме у підлітковому віці формуються уявлення стосовно пошуку себе у світі. А почуття кохання репрезентовано крізь призму ніжності, вірності, поваги, милосердя.

Твори Зосима Дончука пронизані любов'ю до всього, що пов'язане з Україною. У передмові до збірки «Десята» епіграфом

закарбувалися такі слова: «Книжки – як люди. Бувають нудні, аморальні, шкідливі. Є книжки, що мовчать. Є багато книжок повчальних, веселих, таких, що розмовляють, сміються, співають мов живі. А є такі книжки, що кричать за Правду болейсерця і раною душі». Книжки Зосима Дончука, справді, «кричать болем» і заперечують антигуманну дійсність. Вони нагадують і поновлюють у пам'яті нащадків страшне минуле у всіх його проявах, вчать мужності, стійкості, патріотизму і дотриманню Божих Заповідей. Тому творчість такого талановитого, але невиправдано забутого письменника діаспори, потребує широкого дослідження, аби познайомити молодь із постаттю і творчістю насправду талановитої людини. Зосим Дончук – воістину народний письменник, творчість якого заслуговує на пошанування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біляїв В. “На неокраїнім крилі...” (Штрихи до літературних портретів західної діаспори) / В. Біляїв. – Донецьк, 2003. – 348 с.
2. Дончук З. Десята: [Збірка оповідань] / Зосим Дончук. – Філядельфія: накладом автора, 1968. – 220 с.
3. Ленська С. В. Антитоталітарний дискурс новелістики Зосима Дончука / С. В. Ленська // Філологічні науки : [зб. наук. праць] / гол. ред. М. І. Степаненко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2015. – Вип. 21. – С. 3–11.
4. Ленська С. В. Українська мала проза 1920–1960-х рр. : на перетині жанру і стилю : [монографія] / С. В. Ленська. – Полтава : ПолтНТУ, 2014. – 656 с.
5. Ленська С. В. Художнє моделювання трагедії українського селянства 1920 – 1930-х рр. у новелістиці З. Дончука / С.

Ленська // Вісник Запорізького національного університету.
Філологічні науки. – 2016. – № 2. – С. 132–138.

6. Солодка Л. О. Виховання національної самосвідомості в поза аудиторній роботі з української літератури (на прикладі збірки Зосима Дончука «Десята») / Л. О. Солодка // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Херсон 19 – 20 листопада 2018р.) / за редакцією М.С. Федорової. Економіко-технологічний технікум ХНТУ – Херсон: 2018. – С. 232-235.

ПОШУК ІСТИНИ У НОВЕЛІ Г. КОСИНКИ «ФАВСТ»: ДО ПРОБЛЕМИ АЛЮЗІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІЗ «ФАУСТОМ» Й.-В. ГЕТЕ

Солодка Лілія Олексіївна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Кафедра української літератури

Фаустіана (*нім. Faustiana*) – один з наймісткіших сюжетних блоків світової літератури, в основі якого покладено вічний образ (доктор Фауст), що втілює символ людського розуму та сумнівів у необхідності знання [2, с. 525-526]. Прототипом Фауста був чорнокнижник, подібний людині-легенді ХVІ ст., якому приписували дивовижні надможливості. Він за допомогою диявола

(Мефістотеля) кинув виклик Богові, аби заволодіти таємницями світу.

Пізніше цієї теми торкалися письменники різних епох, літературних напрямів, які по-своєму трансформували цей образ, апелюючи кожен до своєї доби, втілюючи актуальні проблеми життя країни, закони моралі. Ця тема звучить своєрідним вічним акордом у світлі літературного мистецтва.

У літературознавчій енциклопедії за редакцією Ю. І. Коваліва знаходимо відомості про репрезентацію образу Фауста у доробку європейських письменників. В епоху Просвітництва Гете відтворив суперечливість душі свого героя-індивідуаліста, який приборкує світ, реалізує свої проекти, долаючи будь-які перешкоди і нехтуючи морально-етичними нормами, ставлячи себе вище за проблему добра і зла.

До вічного образу Фауста в німецькомовній літературі зверталися Т. Манн у романах «Доктор Фаустус» (1947) і «Чарівна гора» (1924), А. Річардс «До завтрашнього ранку, Фаусте» (1961), Г. Штайнберг «Фауст приголомшений» (1984) та ін. В українському художньому просторі існує ряд творів, які репрезентують гетевську тематику. Відгомін Фаустіани зустрічаємо у творчості М. Гоголя, О. Стороженка та багатьох інших митців. Першим літературним зразком стала балада «Твардовський» П. Гулака-Артемівського, що була вільним перекладом твору А. Міцкевича. По-своєму переосмислив цю тему Ф. Винниченко у повісті «Записки кирпатого Мефістотеля». Можливо, під їх впливом Г. Косинка написав незавершену новелу «Фавст».

Значний внесок в аналіз інтертекстуальних зв'язків «Фауста» Гете з іншими літературами у сучасному науковому дискурсі

здійснили І. Борисевич, Т. Большакова, М. Іконнікова, Б. Шалагінов та ін. Творчість Г. Косинки, зокрема новели «Фавст» репрезентовано у наукових розвідках Л. Ісаєнко, Ю. Заїки, М. Наєнка та ін.

Мета даної розвідки – встановити типологічні зв'язки між трагедією «Фауст» Й.В. фон Гете та новелою «Фавст» Г. Косинки. Німецький натураліст, філософ, мислитель, письменник Й.В. фон Гете у трагедії «Фауст» багатоаспектно розкрив проблему пошуку людиною філософських істин, пізнання світу, себе в ньому і сенсу життя загалом. Художня тканина твору напрочуд різноманітна, позначена філософською глибиною думки. Гете працював над створенням шедевра впродовж шістдесяти років, закінчив творіння у 1831 році, тобто він втілює увесь життєвий і філософський досвід у цьому шедеврї.

Історія створення новели «Фавст» Григорія Косинка (справжнє прізвище Стрілець) неоднозначна: робота над твором могла тривати на зламі 1920–1930-х років, хоч задумана раніше (видавці «Українського засіву» задекларували 1923 рік). Новела поєднує реалістичний сюжетний малюнок із модерністськими елементами. Погодимось з думкою М. Наєнка, що у творі можна виділити два пласти: по-перше, зображено період «муравйовщини», однієї з найтрагічніших і найтемніших сторінок історії боротьби українського народу за незалежність на початку ХХ століття, по-друге, зображено вічну проблему шукання істини буття. Г. Косинка планував зобразити цей твір багатоаспектно, розширено показати потужний арсенал образів, внутрішніх колізій, однак твір був незавершений.

Ґете у трагедії інтерпретував дуалістичність людської природи «Бог-Мефістотель», показав полярні модуси, на тлі яких людина розкривається водночас як Всесвіт і як мікрокосмос. Фауст Ґете переступає кордони дозволеного, що відмежовує його від інших, він досягає апогею своєї слави, розуму, він хоче визначити покликання людини та її місце у земному світі, укладаючи угоду з дияволом, але зазнає морального падіння, втрачає вічні цінності. Григорій Косинка у своїй новелі свідомо здійснює алюзію на твір Ґете. Концептуальним антиподом до Фауста Ґете є Фавст Косинки. У вимірі філософських істин він прагнув показати істинні шукання правди і справедливості поневоленої людини – Прокопа Конюшини, котрий прагне знайти пояснення щодо антигуманних дій політичної верхівки.

У вуста головного героя Прокопа Косинка вкладає вічні слова Франкового Мойсея: «Народе мій, замучений, розбитий, / Мов паралітик той на роздоріжжі, / Людським презирством, ніби струпом, вкритий!...» [1, с. 80] як вираження національної гідності. Подану алюзію можемо інтерпретувати як те, що Прокіп Конюшина – це Мойсей, пророк, визволитель свого народу з-під тяжкого і страшного ярма, водночас він, як Фауст, – вічний шукач істини буття. Невипадково у камері Прокопа назвали Фаустом: «"Фавст". То нічого, що сам Конюшина не розумів, до чого воно – прізвище таке. Про великого Ґете він теж уперше чув у камері... Фавст з Поділля не знав ще, чи сміються тут з його вахлаюватости і вбогости, чи таки підтримують проти Кленцова, – тоді ще раз обвів усіх своїми великими сірими очима – побачив глузливу посмішку на вустах Кленцова, але все-таки вирішив чомусь, що таки підтримують його, Фавста з Поділля» [1, с. 81-82].

Він не лише був на нього схожий візуально (сива борода), але й внутрішньо: у ньому було щось невимовно багате, глибоке, вічне, правдиве. Невипадково автор головного героя називає Конюшиною, ця рослина особлива – символ щастя, радості, хоч у творі ми бачимо все із точністю навпаки: це людина глибоко нещасна, яка під впливом політичної верхівки зазнала тотальної згуби. У трагедії Гете Фауст теж залишається переможеним, відчувши «Вищу мить» – здійснення мрії:

Zum Augenblicke dürft' ich sagen:
 Verweile doch, du bist so schön!
 Es kann die Spur von meinen Erdetagen
 Nicht in äonen untergehn.
 Im Vorgefühl von solchem hohen Glück
 Genieß' ich jetzt den höchsten Augenblick [4, с. 97].

*Тоді б я вигукнув:
 – О ця прекрасна мить,
 Хай вічно в очах кожного бринить!
 Блаженствує душі вічний вогонь,
 Всолоджуюсь в цю мить,
 життя – це вічний сон! (Переклад Солодкої Лілії)*

У німецького письменника Мефістотель обриває нитку життя Фауста, та перемога залишається за Фаустом, бо він обрав світлий шлях до істини, позбавлений гріха. Це мить єднання зі світом добра, гуманізмом. Теперішнє і майбутнє переплітається вічними нитками, якими рухає світло. Добро і зло – два мірила, важелі, які керують душею людини, але тільки від особистості залежить, який напрямок обрати. Вчасне каяття, очищення душі від гріховності

спроможне врятувати людину від душевних терзань, подарувати їй прощення за скоєне в минулому, як духовні метаморфози подарували Фаустові вічне щастя. Мотив договору можемо прослідкувати у новелі «Фавст», у розмові слідчого і Конюшини: «У моєї рідної сестри, чуєте?.. Далі вирівнявся і цитував собі з якогось філософа: “панувати над рабами, обернути кожного на автомат — такий здебільшого, намір у деспотів”...

- ...Так знайте, – говорив до стіни далі – Прокіп Конюшина ніколи не буде зрадником. Я загину, сотні й тисячі таких, як я. Але ніколи, ніколи не продаватиму сестри своєї. І нікого не продаватиму. Юдою не буду» [1, с. 91]. Пророчими виявилися слова є Конюшини: «Сотні поляжуть, тисячі натомість стануть до боротьби..» [1, с. 95]. Життя окремої людини кінечне, та незмінними залишаються закони моралі, честі, вірності, любові. Без цих би чеснот світ утратив своє єство, сутність і смисл. На прикладі героїв Фауста і Конюшини автори хотіли показати непоодиноких шукачів правди, поборників справедливості світу. У вуста українського селянина вкладено слова про пошук одвічних філософських істини буття: люди приходять у світ і йдуть у небуття, але вічні принципи гуманності живуть вічно.

Обидва твори закінчуються, на перший погляд, трагічно – головні герої помирають, та нетлінними залишаються їхні помисли, вчинки, ідеї. Вони знищені фізично, та духовно вони залишаються, аби показувати приклад прийдешнім поколінням. У поданих творах ми бачимо філософсько-етичні пошуки, відгомін епох, які накладають свій відбиток на наступні покоління. У творах простежуємо синтез реалістичного і символічного, що здатне у повній мірі показати не лише перипетії зовнішні, але й досягнення

внутрішнього, сокровенного. Домінантними у канві творів стають екзистенційні проблеми, символічна поліфонія.

Кожна країна, кожний народ вносить свій вклад до скарбниці життєвої мудрості. Образ Фауста по-різному інтепретувався різними письменниками, проте зберігав філософську глибину і людську привабливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косинка Г. Фавст із Поділля / Редакція і передмова Богдана Кравцева. – Нью-Йорк, 1955. – 97 с.
2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / [Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с. (Енциклопедія ерудита).
3. Faust. A Tragedy by Johann Wolfgang von Goethe / Translated in the original metres by Bayard Taylor. – Boston-New York: Houghton Mifflin Co., 1911. – 368 p.
4. Goethe J.W. Ausgewählte Gedichte / Johann Wolfgang von Goethe. – Москва: Издательство литературы на иностранных языках, 1940. – 167 с.

РИСИ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕНТАЛІТЕТУ В ГУМОРЕСКАХ ОСТАПА ВИШНІ

Шиш Марія Володимирівна

Науковий керівник – Ленська Світлана Василівна,

доктор філологічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

Остап Вишня – один із зачинателів і найвизначніших представників української сатирично-гумористичної літератури ХХ ст. Всенародне визнання і тривала популярність творчості цього письменника зумовлюється його рідкісним талантом, глибоким, тонким знанням народного життя, і, головне, знанням природи і законів гумору. Письменник увесь час перебував у роботі, творчих пошуках. Упродовж усієї творчої діяльності він продовжував і розвивав традиції української сатиричної класики, народного гумору, а також традиції таких визнаних майстрів, як Котляревський, Гоголь, Шевченко.

Павло Михайлович Губенко був письменником багатограним, мав величезний тематичний діапазон. У його значному літературному доробку представлено різноманітні жанри малої прози. Ми зустрічаємо тут гострі політичні памфлети і комедійні п'єси, фейлетони (різновид сатиричного, викривального жанру на актуальні теми), гумористичні оповідання для дітей. Також Остап Вишня увів в українську літературу й утвердив у ній новий різновид гумористичного оповідання, назвавши його усмішкою.

Серед дослідників творчості талановитого гумориста слід назвати І. Зуба, Г. Семенюка, Ю. Цекова та ін. Проте у їхніх студіях не приділялося достатньо уваги творам на національну тематику.

Тож метою нашої роботи є виявлення рис національного менталітету українців в окремих творах Остапа Вишні.

Головні риси його творів – життєлюбність, оптимістичність, розважливість, культура сприйняття дійсності та велика любов до

людини. Орієнтуючись на мовні багатства народу, використовуючи лексико-стилістичні, фразеологічні його надбання, образні визначення (афоризми, прислів'я, епітети тощо), Остап Вишня змальовує неперевершені риси характеру українців, повнокровний розвиток національної мови [8, с. 49].

До творів на національну тематику можна віднести такі, як «Дещо з українознавства», «Перші кроки», «І там таке саме», «Українізація», «Чухраїнці», «Тіпун вам на язик», «Конфуз», «Національно, просто, а головне – приємно», у яких виявляється чітка позиція митця-громадянина, який дбає про розквіт рідної мови. Він порушує питання про те, щоб в усіх установах була достатня кількість службовців, які володіють українською мовою.

Питання культури мови, грамотності працівників державних установ піднімається у всіх названих вище творах. Ці твори висміювали не дрібних, а столичних урядових чиновників. «Остап Вишня вмів по-своєму, не копіюючи їхнього мовлення, передати манеру спілкування селян як з погляду лексикофразеологічної, так і психологічної змістовності» [4, с. 57].

Письменник із боєм говорить про проблеми села, про працелюбний народ, який продовжує існувати у важких умовах. Усе на селі робиться вручну: «Коли треба сіяти він “сішник”. Коли до млина жито везти, він лантух..., коли після обіду спати хочеться, його можна або під грушею розіслати, або вкритися ним. І коней до такої “сіванини” не треба. Чіпляється собі хазяїнові на шию й “пайшла рвать”» [1, с.131]. Народ-трудівник, іноді безграмотний, наївний, але морально чесний завжди, викликав симпатію у автора. Він розповідає про внутрішню єдність сільських людей, взаємодопомогу.

Гуморист максимально використовує мову сільських трудівників, не цурається деталей, які нажають живого розмовного колориту, невимушеності, збагачують твори. Письменник як вдумливий режисер, «яскраво самобутній інтерпретатор і життя, його мовної стихії, дбає про відтворення лексико-стилістичних мовних багатств, його місцевих колоритів і тим самим посилює враження життєво-художньої правди» [5, с. 34]. Відтворюючи атмосферу розмов, гуморист якнайточніше передає спосіб мислення і висловлювання селянства.

Мова героїв індивідуалізована і несе в собі архаїчні зміст і форму. Іноді портрет героя виписаний іронічними мазками, добірними засобами художньої прози. Іноді його герої зневірені, призвані до голодного і безправного життя, малоактивні і малоініціативні. Оце «якось воно буде», як фатум живе серед українців. «Коли українці, було, починають якусь роботу, хоч би в якій галузі їхнього життя та робота виникла, і коли хто-небудь чи збоку, чи, може, трохи прозорливіший зауважив: “А чи так ви робите?” Чухраїнець обов'язково подумає трішки, почухається і не швидко, прокаже: “Та! Якось то вже буде!” І починає робити...» [2, с. 18].

Байдужість і пасивність у ставленні до обставин, повільність і нерішучість, навіть якась лінкуватість у рухах – риси характеру багатьох його героїв. Остап Вишня пояснює такі явища у характері українців тим, що вони віками не мали власної землі, хоч любили її більше за життя, любили працювати, але працювали на когось, а не на себе. Власне кажучи, українці завжди боролись за виживання.

У 1927 році Остап Вишня написав два дуже дошкульних твори – «Чукрен» і «Чухраїнци», в яких, зокрема, подає класифікацію п'яти

основних ознак національного характеру співвітчизників: «1. Якби ж знаття. 2. Забув. 3. Спізнивсь. 4. Якось-то воно буде. 5. Я так і знав» [9, с. 56]. Риси «якби ж знаття», «якось-то воно буде» і «я так і знав» допомагали уникнути будь-якої відповідальності за свої вчинки.

Риси «забув» і «спізнивсь» дозволяли лінуватися, мовляв, нічого не зробив, бо забув, не прийшов, бо спізнився. Звісно, що класифікує ознаки національного характеру Остап Вишня не з веселого жарту, а з великого болю за поширену серед українців інертність, неповороткість, коли йдеться про речі, дорожчі за зручності тимчасові, коли вирішується справа не на роки, а на віки.

Піддавав гострій критиці Остап Вишня й обивателів, які намагалися наслідувати моду: чи то модний одяг, чи модну книжку, чи модну ідею — тобто те, що визнане всіма. Обивателі не вміють панувати над своїми забаганками, завжди розслаблені й нерішучі у вчинках, ніколи не бувають твердими і відчайдушними. Вони не наділені якимись талантами, не одержимі якимись ідеями [6, с.13].

Працюють лише задля грошей, але ніколи — заради ідеї. Ця неспроможність до творчої праці викликає у них ненависть до видатних індивідуальностей, талановитих перетворювачів світу. Сам письменник певною мірою став жертвою обивателів. Влада лише запустила дію терористичного механізму, а десятки ремісників від письменницької братії продовжили цькування ненависного талановитого і популярного гумориста. Розгорнутий образ міщанства Остап Вишня подає у памфлеті «Слухай, обивателю!».

Письменник не випадково хотів привернути увагу сучасників

до цього соціального типу, зовні цілком добропорядного, як до прихованого та запеклого ворога будь-якого прогресу: «Слухай, обивателю! Я могутньою рукою скинула з тебе кайдани національної неволі, а ти з пригнічуваних культур зробив посміховище, ти з задавлених мов зробив “собачі”, ти красу національного відродження добачаєш тільки в “комісіях по українізації”, куди тебе ломакою заганяти треба...» Чи не завдяки обивателям у 1930-х роках стала можливою репресивна політика «вождя всіх народів» Сталіна, від якої постраждали найталановитіші представники нашої нації?

Знайшла відображення у творчості Остапа Вишні ще одна, здається, найкраща риса українців — войовничість перед лицем загрози. Наша країна завжди потребувала захисту від численних завойовників. Отже, витворився «авантюрно-козацький» тип характеру. Одним із представників українців такого типу є дід Свирид у гуморесці «Зенітка». Образ діда Свирида — це живе уособлення патріотизму народу, який у страшні часи фашистської навали не втратив мужності, бив ворога до останнього свого подиху.

Читаючи гуморески Остапа Вишні, можна скласти цілком певне уявлення про те, чим жила день у день наша країна, що її турбувало. Сатира і гумор письменника — це весела історія боротьби проти зла, переможний сміх народу, що піднявся з віковичної темряви і сподівається на своє відродження. Устами Остапа Вишні український народ сказав своє нищівне слово тим, хто віками його мучив і гнітив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус Г. «Подай свій хліб – і скажу хто ти...»: [до 110-річчя

- Остапа Вишні] / Г. Білоус // Вітчизна. – 1999. – №11 – 12. – С. 131–140.
2. Вишня О. Автобіографія / О. Вишня // Слово і час. – 1999. – №12. – С. 13–19.
  3. Вишня О. «Ех і життя мотузяне! Терпи, козаче...»: Із родинного листування (1933 - 1943) [О. Вишні з В.О. Маслюченко] / О. Вишня // Вітчизна. – 1989. – №12. – С. 131 – 147.
  4. Гальченко В.Г. «Десятирічка» Остапа Вишні: рукопис із шухляди часів незалежності / В.Г. Гальченко // Слово і час. – 2007. – №8. – С. 57–69.
  5. Дузь І.М. Остап Вишня: Нарис про творчість / І.В. Дузь. – К.: Вища школа. – 1989. – 180 с.
  6. Зуб І. Остап Вишня / І. Зуб // Вишня Остап. Фейлетони. Гуморески. Усмішки. Щоденникові записи. — К., 1984. — (Бібліотека української літератури). — С. 5–32.
  7. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. Кн. 1: Перша половина ХХ ст. : [Підручник] / За ред. В.Г. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 464 с.
  8. Костюк Г. Остап Вишня / Г. Костюк // Урок української. – 2001. – №5. – С. 49–52.
  9. Остап Вишня. Усмішки / Остап Вишня. – К.: Дніпро, 2001. – 350 с.